

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

**BILANS POTRZEB
W ZAKRESIE POMOCY SPOŁECZNEJ
2005/2006**

Raport

Kraków 2006 r.

Opracowanie: Małgorzata Szlązak, Zofia Polańska
mślazak@rops.krakow.pl; zpolanska@rops.krakow.pl

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
31- 026 Kraków, ul. Radziwiłłowska 1
tel./fax: (012) 430-29-73, 422-06-36
www.rops.krakow.pl
e-mail: biuro@rops.krakow.pl

I. WPROWADZENIE

Realizując artykuł 21 pkt.8 Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, do ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w województwie małopolskim wystosowano kwestionariusze ankiet bilansowania potrzeb w zakresie pomocy społecznej. Narzędzie to zostało opracowane w trzech odrębnych wersjach, uwzględniających specyfikę zadań realizowanych przez gminne ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich, obsługujące jednocześnie gminne i powiatowe zadania z zakresu pomocy społecznej.

Przeprowadzając niniejszy bilans zdecydowano się na objęcie nim ogółu gmin i powiatów województwa zgodnie z sugestiami pracowników Wydziału Polityki Społecznej MUW. Poprzedni bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej, bilans za rok 2004/2005, przeprowadzany był na wylosowanej próbie jednostek. Objęto nim 30 gminnych ośrodków pomocy społecznej, 16 powiatowych centrów pomocy rodzinie i 2 grodzkie mops-y.¹ Obecnie liczbę badanych jednostek poszerzono, by uzyskać pełniejszy obraz funkcjonowania pomocy społecznej w naszym województwie – ocenić szanse i ograniczenia, potrzeby i problemy.

Ankiety (formularze w załączniku) wystosowano do wszystkich małopolskich ośrodków pomocy społecznej tj. 179 jednostek oraz wszystkich powiatowych centrów pomocy rodzinie, w tym miejskich ośrodków pomocy społecznej miast na prawach powiatów czyli 22 jednostek. Łącznie bilansem objęto 201 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej województwa.

Ze względu na brak zwrotów wszystkich wystosowanych ankiet oraz dostarczenie części z nich znacznie po wyznaczonym terminie, do analizy wyników ostatecznie zakwalifikowanych zostało 136 ankiet z gminnych ośrodków pomocy społecznej, 16 ankiet z powiatowych centrów pomocy rodzinie i 3 ankiety miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich - razem 155 kwestionariuszy (jednostek).

Należy dodać, iż nie wszystkie dane nadesłane przez jednostki pomocy społecznej uczestniczące w badaniu miały tę samą jakość – nie wszystkie jednostki udzielały pełnej odpowiedzi na zadane pytania. Szczegółowe dane, co do ilości jednostek, które brały udział w odpowiedziach na kolejne pytania ankiety zawarte są w dalszej części opracowania, w kolejno analizowanych działach.

Miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich, mające znaczny wpływ na całościowy obraz sytuacji i wartości średnie, w przedstawionej w dalszej części opracowania szczegółowej analizie danych, traktowane były specyficznie.

---

¹ W praktyce, narzędzie bilansu potrzeb pomocy społecznej za rok 2004/2005 wystosowano do większej próby JOPS. Jednak ze względu na brak zwrotów wypełnionych formularzy lub przesłanie ich z dużym opóźnieniem, do analizy zakwalifikowała się ostatecznie w/w liczba jednostek.

W zestawieniach opisujących zadania gminne figurują one w grupie gmin, w zestawieniach traktujących o zadaniach powiatowych zestawiane są z powiatami.

Ideą leżącą u podstaw bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej na rok 2005/2006 było poznanie sposobu realizacji zadań pomocy społecznej przez gminy i powiaty województwa małopolskiego oraz określenie występujących barier. W szczególności starano się ocenić sposób i stan realizacji podstawowych zadań ustawowych. Próbowano również zidentyfikować wdrażanie aktywnych form pomocy, takich jak tworzenie gminnych systemów profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, prowadzenie programów celowych, budowanie koalicji na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów społecznych oraz sięganie po fundusze strukturalne na ich realizację. Starano się także określić bariery utrudniające bądź uniemożliwiające prawidłowe wypełnianie różnorodnych zadań czy wręcz podejmowanie ich w ogóle.

Stosownie do idei bilansu kwestionariusz podzielono na części mające zidentyfikować: posiadanie dokumentów strategicznych; wdrażanie programów osłonowych; zasięg i jakość współpracy z organizacjami pozarządowymi przy realizacji zadań pomocy społecznej; poziom zabezpieczenia środków finansowych na realizację świadczeń oraz prowadzenie i rozwój infrastruktury społecznej; liczebność kadry obsługującej realizowane zadania, jej aspiracje edukacyjne, warunki pracy.

Kwestionariusze kierowane do powiatów zawierały dodatkowo pytania o organizację specjalistycznego poradnictwa i prowadzenie szkoleń dla kandydatów na zastępczych rodziców i kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych, pytania o wdrażanie specyficznej grupy programów celowych – programów pomocy dziecku i rodzinie oraz pytania związane z działaniami z zakresu pomocy w integracji ze środowiskiem osób mających z tym problemy. Ankietę kierowaną do gmin poszerzono natomiast o pakiet pytań dotyczących budowania gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną. Pytano także małopolskie gminy o realizację zadań dodatkowych np. obsługę świadczeń rodzinnych.

Nie zapomniano także o umożliwieniu pracownikom pomocy społecznej województwa wypowiedzenia się na temat podstawowych trudności w codziennej pracy. Badano trudności będące przeszkodami we wszystkich powyższych obszarach. Miejsce na wpisywanie uwag do danego pytania bądź miejsce na opis problemów związanych z daną kwestią znajdowało się pod większością z pytań.

W odniesieniu do środków finansowych, jednostki miały oszacować w jakim stopniu kwoty przyznane w projekcie budżetu na rok 2006 pozwolą zaspokoić istniejące potrzeby. W przypadku pozostałych kwestii pytano o działania podjęte w roku 2005.

II. PODSTAWOWE WNIOSKI Z BADAŃ

Wnioski wypływające z analizy danych zgromadzonych w wyniku bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej za rok 2005/2006, przeprowadzonego we współpracy z gminami i powiatami, w większości pokrywają się z wynikami zeszłorocznego bilansu, zrealizowanego na stosunkowo niewielkiej próbie JOPS. Zauważalne są nieco inne rozkłady zmiennych w zakresie poszczególnych kwestii, natomiast tendencje ogólne pozostają te same.

1. Najbardziej palącą kwestią pomocy społecznej w Małopolsce wydaje się być niedostateczny poziom zatrudnienia, szczególnie w gminnych ośrodkach pomocy społecznej. Dowodów na potwierdzenie tezy, że brak kadr jest kwestią kluczową w całej poniższej analizie dostarczają prezentowane dane liczbowe oraz fakt, iż problem ten przewija się niemal przez całość opracowania, będąc podstawową barierą identyfikowaną przez pracowników w realizacji zadań pomocy społecznej w ogóle, jak i trudnością wskazywaną przy szczegółowych obszarach działania.

Ponadto tezę tę potwierdzają różnice w ilości zatrudnionych pracowników pomiędzy miejskimi ośrodkami pomocy społecznej powiatów grodzkich, a pozostałymi jednostkami pomocy społecznej, uczestniczącymi w niniejszej analizie. Różnice te przekładają się na jakość większości realizowanych zadań z korzyścią dla tych pierwszych jednostek, co widać wyraźnie ze szczegółowej analizy przedstawionej w dalszej części opracowania². Różnica ta przekłada się na rodzaj zgłaszanych potrzeb szkoleniowych, ilość prowadzonych programów celowych, podejście do budowania gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną czy ilość zadań zleczanych organizacjom pozarządowym.

W sytuacji dotkliwego niedoboru kadr pomocy społecznej gminy dokładają jednostkom pomocy społecznej dodatkowe zadania spoza resortowej ustawy. Tylko 9 gmin z grupy ankietowanych 136 ops nie realizuje dodatkowych zadań związanych z obsługą świadczeń rodzinnych, dodatków mieszkaniowych lub zadań związanych z ustawą o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej³. W grupie 127 ośrodków obsługujących

---

² Najczęstszy przypadek stanowią powiatowe centra pomocy rodzinie i gminne ośrodki pomocy społecznej zatrudniające 6 do 10 pracowników. Przy czym średni poziom zatrudnienia w powiatach wynosi 10 pracowników, w gminach 13. Poziom zatrudnienia w miejskich ośrodkach pomocy społecznej powiatów grodzkich jest znacznie wyższy – 80 i 86 pracowników w Nowym Sączu i Tarnowie oraz 464 pracowników w Krakowie – średnio 210 pracowników na jednostkę.

³ Obsługę trzech w/w zadań zakwalifikowano do analizy dot. zwiększania poziomu zatrudnienia w sytuacji powierzenia ośrodkom nowych obowiązków.

wymienione zadania w blisko 30%-tach (35 ops) nie zwiększono w związku z tym zatrudnienia.

Według intencji ustawodawcy wyłączenie z pomocy społecznej świadczeń rodzinnych, będące częścią reorganizacji systemu, miało między innymi przyczynić się do odciążenia pracowników socjalnych i przesunięcia „punktu ciężkości” z prac administracyjnych na aktywne formy pomocy. Tymczasem gminy zorganizowały obsługę tych zadań w sposób dodatkowo obciążający pracowników pomocy społecznej.

Dodatkowo gminy nie zatrudniają pracowników socjalnych zgodnie z przepisami prawa - proporcjonalnie do liczby ludności na ich terenie, w liczbie nie mniejszej niż trzech pracowników. Ze zgromadzonych informacji wynika, iż 36 gmin (26,5%) zatrudnia mniej niż 3 pracowników socjalnych w ośrodku czyli poniżej ustawowego wymogu, w niektórych ośrodkach pracuje tylko jedna osoba z odpowiednim przygotowaniem zawodowym.

2. Brakuje lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych, przede wszystkim gminnych.

Łącznie w grupie 155 ankietowanych jednostek pomocy społecznej 91 (59%) nie wypełniło, z różnych przyczyn, obowiązku przygotowania lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych. Tylko 36% małopolskich ośrodków pomocy społecznej (49 jednostek ze 136 ankietowanych) opracowało lokalną strategię. W grupie powiatów ziemskich powiatową strategię rozwiązywania problemów społecznych posiada 75% jednostek tzn. 12 z 16 ankietowanych powiatowych centrów pomocy rodzinie. Natomiast wszystkie powiaty grodzkie posiadają stosowny dokument.

3. Konieczne jest wspieranie kadr pomocy społecznej, w szczególności gmin, w przyjmowaniu przez na siebie roli animatorów społeczności lokalnych, organizujących sieć wsparcia i budujących programy naprawcze stosowne do lokalnych uwarunkowań, poprzez zwiększanie zatrudnienia i propagowanie nowoczesnych form pracy, nadążających za aktualnymi zmianami.

Gminy w większości nie prowadzą programów celowych. Także znaczna część powiatów ich nie wdraża. Programy kierowane do grup społecznych pozostających w kręgu zainteresowania pomocy społecznej realizowane były w 40-tu procentach badanych jednostek tj. w 64 ze 155 ankietowanych. Tj. programy takie wdraża 39% gminnych ośrodków pomocy społecznej i 56% powiatowych centrów oraz dwa z trzech miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich. Przy czym gminy w większości nie prowadzą własnych programów, są partnerami programów rządowych oraz programów wdrażanych przez samorząd województwa i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Większość programów, które realizują lub w których uczestniczą gminne ośrodki pomocy społecznej dotyczy dożywiania osób potrzebujących takiej formy wsparcia - w zdecydowanej większości rządowego programu „Posiłek dla potrzebujących” (blisko 60% programów) oraz działań z zakresu przeciwdziałania bezrobociu – programy Wojewódzkiego Urzędu Pracy „Konserwator”, „Bezpieczny Wał” (29,5% programów). Programami gminnymi o największych budżetach średnich były programy kierowane do osób niepełnosprawnych, oparte na montażu finansowym środków własnych gminy, budżetu państwa oraz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób

Niepełnosprawnych. Jednocześnie programy te (obszar „wyrównywania szans”) charakteryzują się średnio najliczniejszą grupą beneficjentów objętych ich oddziaływaniem. Niestety, w zgromadzonym materiale takie programy są tylko cztery.

Znaczna część gmin nie tworzy systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną. Jedynie 39% gmin (54 jednostki) ze 139 badanych deklaruje funkcjonowanie utworzonego na swoim terenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną. Przy czym we wszystkich trzech małopolskich miastach na prawach powiatu tj. w Krakowie, Nowym Sączu i Tarnowie (ujętych w tym miejscu łącznie z gminami) takie systemy funkcjonują. Każdy z miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich uporządkował też planowane działania w formie oficjalnego dokumentu.

W oparciu o analizę zgromadzonego materiału można także stwierdzić, iż opisywany przez gminy system pomocy dziecku i rodzinie nie zawiera elementów specyficznych dla tego zadania, będąc zbiorem pozostałych zadań ustawowych. Pojęcie systemu jest nieco inaczej rozumiane przez miejskie ośrodki pomocy społecznej. Przy czym, co istotne, wszystkie ankietowane mops wspominają o ponadresortowej koordynacji wysiłków różnych instytucji na rzecz kompleksowego wsparcia rodzin z dziećmi, o czym nie wspominają pozostałe gminy uczestniczące w bilansie.

4. Istnieje konieczność rozwijania współpracy gmin z organizacjami pozarządowymi przy realizacji zadań pomocy społecznej oraz wsparcie procesu profesjonalizacji podmiotów III sektora, działających w pomocy społecznej.

Analiza wyników bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej ujawnia ograniczoną współpracę gmin z organizacjami pozarządowymi przy realizacji zadań pomocy społecznej, w przeciwieństwie do powiatów, które prowadzą taką współpracę na szeroką skalę, zlecając organizacjom zadania. Wszystkie ankietowane jednostki powiatowe (w tym miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich) współpracują przy realizacji zadań pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi lub innymi podmiotami określonymi w Ustawie o pomocy społecznej. W przypadku 10 z 16 powiatowych centrów pomocy rodzinie (62,5%) i 2 z 3 miejskich ośrodków pomocy społecznej współdziałanie to polega także na zleceniu tym podmiotom zadań do realizacji. Z grupy 136 ankietowanych gmin współdziała z organizacjami pozarządowymi ok. 73% jednostek, tj. 99 ops, w tym tylko 31% zleciło w 2005 roku zadania. Blisko 30% gminnych ośrodków (37) nie współpracuje z podmiotami zaliczanymi do III sektora w żadnej formie. Te gminy, które nie współpracują z organizacjami pozarządowymi w formie zlecenia zadań, a deklarowały prowadzenie współpracy w ogóle, opisywały ją jako: wpieranie merytoryczne tych podmiotów, udostępnianie list klientów kwalifikujących się do objęcia akcjami charytatywnymi aktualnie prowadzonymi przez te organizacje, organizowanie spotkań okolicznościowych typu Mikołajki, spotkań wigilijnych, wspólnych zbiórek żywności, wspólną organizację letniego wypoczynku dla dzieci.

Wśród podstawowych barier w rozwijaniu współpracy z organizacjami pozarządowymi gminy, powiaty ziemskie i powiaty grodzkie jednogłośnie wskazują przede wszystkim na brak znajomości przepisów prawa w organizacjach pozarządowych, kłopoty z wypełnieniem obowiązujących wymogów formalnych, nieumiejętność przygotowywania ofert, brak zrozumienia

konieczności prowadzenia dokumentacji realizowanych działań. Takie doświadczenia wspólnego działania owocują niechęcią do prowadzenia współpracy, a potencjalne wspólne projekty postrzegane są jako mało efektywne.

5. Potrzebne jest dalsze rozwijanie specjalistycznego poradnictwa prowadzonego przez powiaty, szczególnie poradnictwa prawnego.
12 powiatów z 16 ankietowanych (75%) organizuje wszystkie trzy wskazywane przez ustawodawcę rodzaje specjalistycznego poradnictwa – prawne, psychologiczne, rodzinne. Jeden z małopolskich powiatów nie prowadzi samodzielnie, ani też zlecając podmiotom zewnętrznym, żadnego typu poradnictwa specjalistycznego. Trzy kolejne powiaty organizują dwa jego rodzaje, a brakującym typem poradnictwa jest we wszystkich tych przypadkach poradnictwo prawne.
6. Konieczne jest promowanie rodzinnych form opieki nad dziećmi, szczególnie pozyskiwanie i przygotowywanie kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych.
Żaden z powiatów (wyłączając powiaty objęte oddziaływaniem Ośrodków Adopcyjno - Opiekuńczych) nie prowadził ani nie zlecał szkolenia kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych, a w całym roku 2005 przeszkolono tylko 8 kandydatów na rodziców zastępczych.
7. Stwierdza się niedobory środków na realizację zadań własnych gmin i powiatów. Zupełnie brakuje środków na inwestowanie w lokalną infrastrukturę społeczną tj. na bieżące inwestycje w jednostkach już istniejących oraz na inwestycje generujące nowe miejsca. Identyfikowane są też braki środków na realizację świadczeń pieniężnych. Zupełnie nieaktywną formą wsparcia (zarówno w gminach jak i powiatach grodzkich) pozostaje udzielanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie. Zadania zlecone samorządom przez administrację rządową posiadają zabezpieczenie finansowe zbliżone do pełnego.
8. Zebrane informacje ujawniły potrzebę podnoszenia kwalifikacji pracowników pomocy społecznej - kształcenia efektywnych specjalistów, przygotowanych do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości i prowadzenia zadań związanych z aktywnymi formami pomocy, w tym rozwijania funkcji powiatów w szkoleniu i doskonaleniu zawodowym kadr pomocy społecznej z ich terenu oraz prowadzenia przez nie doradztwa metodycznego.
Pracownicy pomocy społecznej (szczególnie powiatów) w zasadzie nie są zainteresowani podejmowaniem specjalizacji z zakresu pracy socjalnej, mimo niewielkiej liczby osób legitymujących się tytułem specjalisty.
Nie wszystkie powiatowe centra oferują szkoleniowe formy wsparcia ośrodkom pomocy społecznej i innym jednostkom pomocowym z terenu powiatu. 41 gmin nie uczestniczy w szkoleniach oferowanych przez powiat, a 51 ośrodków nie korzysta doradztwa powiatu, głównie z powodu braku oferty - 13 z 16 ankietowanych pcpwr szkoliło kadry powiatowe w roku 2005, pozostałe trzy ich nie prowadziły takich działań.

Być może zapis wprowadzony do ustawy o pomocy społecznej z dniem 1 stycznia 2006 roku, mówiący o przysługującym pracownikom socjalnym zwrocie połowy kosztów uczestnictwa w szkoleniach w zakresie specjalizacji zawodowej w zawodzie pracownika socjalnego podniesie poziom przygotowania tej grupy pracowników.

9. 43 ośrodkami pomocy społecznej kierują osoby nie posiadające specjalizacji z organizacji pomocy społecznej. W powiatach są to pojedyncze przypadki, w powiatach grodzkich taka sytuacja nie występuje.
10. Istnieje potrzeba integrowania służb i działań na rzecz rozwiązywania istniejących problemów społecznych.
Utrudnienia w realizacji zadań pomocy społecznej, polegające na kłopotach ze współdziałaniem podmiotów zaangażowanych ten proces wymieniano jako przeszkodę przy rozwijaniu współpracy z organizacjami pozarządowymi, realizacji programów celowych, budowaniu gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, tworzeniu lokalnych strategii, a także w grupie dominujących przeszkód w wypełnianiu zadań w ogóle.
11. Za najważniejszy problem utrudniający realizację zadań pomocy społecznej ankietowani pracownicy ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie jednogłośnie uznali zbyt małą liczbę pracowników w stosunku do realizowanych zadań – kwestia wspomniana na wstępie jako zasadnicza dla całości analizy. Była to najczęściej wybierana odpowiedź – 35% ośrodków i 46% powiatowych centrów uznało ten problem za najdotkliwszy. Także jeden z trzech powiatów grodzkich zdecydował się umieścić tę barierę na pierwszym miejscu.
Kolejne czołowe miejsca wśród problemów, z którymi boryka się pomoc społeczna zajmują w opinii pracowników, kolejno: biurokratyzacja działań pracowników socjalnych, częste zmiany przepisów, zbyt małe środki na świadczenia, brak przepisów wykonawczych, brak współdziałania pomiędzy instytucjami uczestniczącymi w procesie pomocowym oraz małe zainteresowanie lokalnych władz problemami i inicjatywami jednostek.

III. SZCZEGÓŁOWA ANALIZA BADAŃ

DIAGNOZA I PLANOWANIE

Tylko 36% małopolskich ośrodków pomocy społecznej (49 jednostek ze 136 ankietowanych) opracowało lokalną strategię rozwiązywania problemów społecznych. W grupie powiatów ziemskich powiatową strategię rozwiązywania problemów społecznych posiada 75% jednostek tzn. 12 z 16 ankietowanych powiatowych centrów pomocy rodzinie. Natomiast wszystkie powiaty grodzkie posiadają stosowny dokument. Łącznie w grupie 155 ankietowanych jednostek pomocy społecznej 91 (59%) nie wypełniło, z różnych przyczyn, obowiązku przygotowania lokalnej strategii rozwiązywania społecznych problemów.

Z zebranych informacji wynika, iż zdecydowana większość gmin (80%) przyjęła obowiązującą strategię w 2005 roku. W przypadku powiatów daty przyjęcia strategii miały większą rozpiętość – od 2001 do 2005 roku, przeważnie jednak powstały one w okresie ostatnich dwóch lat. Można przypuszczać, bazując na liczbie jednostek, które w ogóle nie dysponują tym dokumentem oraz na bezpośrednich kontaktach z jednostkami (choć w ankiecie nie zadano takiego pytania) iż w większości przypadków opracowane strategie są pierwszymi tego typu dokumentami jednostek. Przy czym należy pamiętać, że w/w obowiązek nałożono na gminy znacznie później niż na powiaty.

Spośród 12 powiatów, które podjęły wysiłek przygotowania strategii (mają już dokument przyjęty uchwałą Rady Powiatu) 10 współpracowało przy jej tworzeniu z innymi podmiotami, 2 przygotowały dokument samodzielnie bez udziału innych jednostek. Powiatowe centra pomocy rodzinie opracowując strategie najczęściej współdziałały z ośrodkami pomocy społecznej – 9 z nich wskazało na zaangażowanie ośrodków z terenu powiatu w te działania. Jako następne w kolejności w gronie współpracowników powiatów znalazły się organizacje pozarządowe z ich terenu i właściwy terytorialnie urząd pracy – po 7 powiatów wskazywało na taki rodzaj partnerstwa, a także inne jednostki pomocy społecznej z terenu powiatu – 6 wskazań na zaangażowanie JOPS innych niż ośrodek pomocy. W grupie nielicznie wskazywanych innych typów partnerstwa wymieniono sądy rejonowe, policję, poradnie.

W grupie 49 ośrodków mających za sobą doświadczenia związane z tworzeniem lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych 7 tworzyło ją samodzielnie, jedynie z udziałem pracowników ośrodka. Pozostałe małopolskie ośrodki pomocy społecznej najczęściej, bo w 60%-tach, wykorzystywały do tworzenia strategii doświadczenie właściwego terytorialnie urzędu pracy (29 jednostek tj. 59% wskazywało na takie współdziałanie). Współpracowano także z lokalnymi

organizacjami pozarządowymi (wskazania 17 ops) oraz właściwym terytorialnie powiatowym centrum pomocy rodzinie (wskazania 13 ops).

Średnio, do prac nad strategią gminy zapraszały parterów dwóch rodzajów (1,9), powiaty partnerów trzech rodzajów (2,8).

32 gminy wskazały innych niż w/w partnerów tworzenia strategii. Wśród nich najczęściej wskazywano na Policję, szkoły, ośrodki zdrowia, rady gmin, gminne komisje ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Dwie z gmin, w tym jeden mops grodzki, zleciły opracowanie strategii podmiotowi zewnętrznemu, prowadzącemu tego typu działalność usługową.

Tbl.1. Lokalne strategie rozwiązywania problemów społecznych

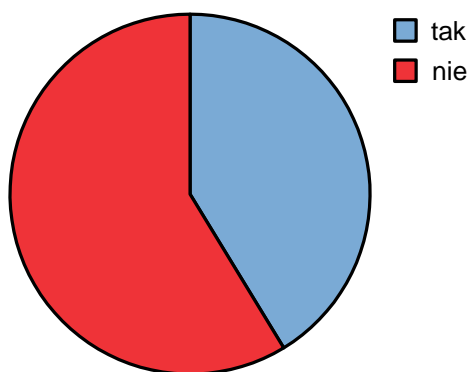
jednostka	posiadanie strategii	I. jednostek	%
OPS	tak	49	36,0%
	nie	87	64,0%
	Ogółem	136	100,0%

MOPS	tak	3	100,0%
	nie	0	,0%
	Ogółem	3	100,0%

PCPR	tak	12	75,0%
	nie	4	25,0%
	Ogółem	16	100,%

łącznie ankietowane JOPS		liczba jednostek	%
Posiadanie lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych	TAK	64	41,3%
	NIE	91	58,7%
	OGÓŁEM	155	100,0%

Wykres 1. Lokalne strategie rozwiązywania problemów społecznych

Okresy programowania opisywanych dokumentów w przypadku wszystkich wyżej wymienionych typów jednostek są różne. Dokumenty te wyznaczają

priorytetowe działania przeciętnie na okres 5 - 6 lat, od 2 do 11 lat w przypadku gmin, od 3 do 9 lat w przypadku powiatów i od 3 do 10 lat w przypadku powiatów grodzkich.

Tbl.2. OPS - Podmioty zaangażowane w tworzenie gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych

Podmioty współpracujące przy opracowaniu strategii*	liczba jednostek	%
samodzielnie ops	7	14,2%
właściwie terytorialnie pcpr	13	26,5%
inne ops	1	2,0%
inne JOPS	4	8,2%
właściwy terytorialnie urząd pracy	29	59,2%
organizacje pozarządowe z terenu powiatu	17	34,7%
Inne	32	65,3%

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

Tbl.3. MOPS - Podmioty zaangażowane w tworzenie gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych

Podmioty współpracujące przy opracowaniu strategii*	liczba jednostek	%
samodzielnie mops	1	33,3%
inne JOPS	2	66,7%
właściwy terytorialnie urząd pracy	2	66,7%
organizacje pozarządowe z terenu miasta	2	66,7%
Inne	1	33,3%

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

Tbl.4. PCPR - Podmioty zaangażowane w tworzenie powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych

Podmioty współpracujące przy opracowaniu strategii	liczba jednostek	%
samodzielnie pcpr	2	16,6%
ops z terenu powiatu	9	75,0%
inne JOPS	6	50,0%
właściwy terytorialnie urząd pracy	7	58,3%
organizacje pozarządowe z terenu powiatu	7	58,3%
Inne	4	33,3%

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

Zarówno powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy społecznej, jak i gminne ośrodki pomocy społecznej w większości nie dokonują własnej diagnozy problemów społecznych w celu zaplanowania działań strategicznych. W identyfikowaniu problemów w większości opierają się na analizie dominujących przyczyn udzielania pomocy społecznej i własnym doświadczeniu zawodowym. Własnej diagnozy nie dokonuje 83% powiatów ziemskich, 67% powiatów grodzkich i 67% gmin. Na zlecenie podmiotom zewnętrznym diagnozowania lokalnej sytuacji lub wykorzystanie badań zewnętrznych wskazało 22% gmin. W ankietach z powiatów, także grodzkich, nie pojawiła się taka

odpowieź. W tych przypadkach, kiedy jednostka samodzielnie próbowała dokonać diagnozy lokalnych problemów (16 ops) była to na ogół analiza wtórna źródeł zastanych tzn. danych statystycznych instytucji takich jak: powiatowe urzędy pracy, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Krakowie, policja.

Wśród zgłaszanych trudności związanych z opracowywaniem lokalnej strategii (na pytanie to jednostki odpowiadały niezależnie od tego czy posiadały ten dokument) gminne ośrodki pomocy społecznej zdecydowanie wskazywały na zbyt małą liczbę pracowników, by podjąć temu zadaniu. Drugą barierą wskazywaną przez gminy, w kolejności częstości występowania, jest brak współpracy pomiędzy podmiotami, których zaangażowanie w proces tworzenia strategii jest niezbędne, w tym małe zainteresowanie władz gminy. W tej grupie trudności znalazły się także skargi na brak wymiany informacji i niewłaściwą realizację podjętych zobowiązań. Wiele trudności nastrocza także wspomniane opracowanie diagnozy lokalnych problemów – trudności z gromadzeniem danych, brak środków na przeprowadzanie badań. Niektóre z ośrodków piszą wprost, że po prostu nie wiedzą jak przygotować strategię, brak im profesjonalnego przygotowania.

Podobnie uważają pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie, stawiając w gronie problemów w jednym szeregu: brak pracowników, których można by obciążyć dodatkowymi zadaniami, trudności z zaangażowaniem partnerów oraz brak dostępu do, w tym możliwości samodzielnego opracowania (często z braku środków) dobrej diagnozy problemów. Wspominają także o braku gminnych strategii.

Inne przeszkody na drodze do tworzenia gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych widzą pracownicy miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich. Wskazują oni na utrudnienia spowodowane częstą zmianą regulacji prawnych w zakresie pomocy społecznej oraz brak wystandaryzowanych wskaźników, pozwalających dokonać testu trafności i skuteczności zapisów strategii – przed rozpoczęciem i po zakończeniu jej realizacji.

PROGRAMY CELOWE

Programy celowe kierowane do grup społecznych pozostających w kręgu zainteresowania pomocy społecznej realizowane były w 40-tu procentach badanych jednostek tj. w 64 ze 155 ankietowanych. Programy takie wdraża 39% gminnych ośrodków pomocy społecznej, 56% powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz dwa z trzech miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich. Przy czym liczbę tę tworzą wszelkie inicjatywy, które można określić mianem programu, niezależnie od zasięgu, wielkości budżetu, inicjatora działania czy innych cech. Składają się na nią programy osłonowe wynikające z rozpoznanych lokalnych potrzeb, powiatowe programy pomocy dziecku i rodzinie, wdrażane programy rządowe oraz wszystkie te projekty, których koordynatorem czy liderem jest inny podmiot, a ośrodek lub centrum bierze w nich udział. Sumując wszystkie wymienione powyżej rodzaje programów, przeciętnie na jeden małopolski ośrodek pomocy społecznej przypada 0,6 wdrażanego programu (od 0 do 5), na powiatowe centrum pomocy rodzinie 0,9 programu (od 0 do 3), a na mops powiatu grodzkiego aż 4 programy celowe (0 i 2 oraz 10 programów). W zgromadzonym materiale zebrano

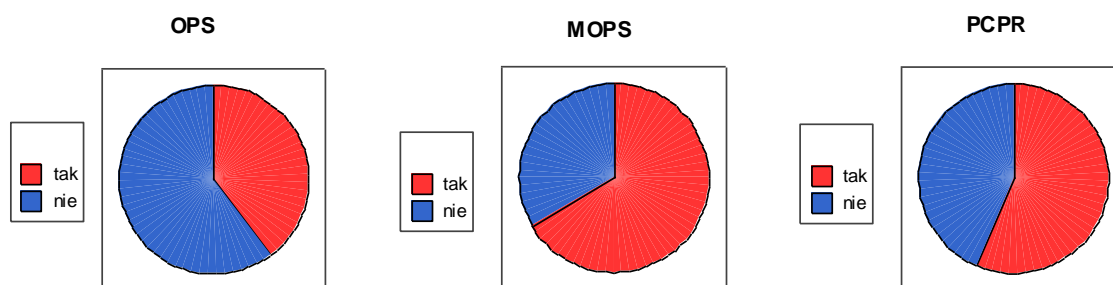
opisy 78 programów gminnych, 12 programów wdrażanych przez powiaty grodzkie i 14 programów prowadzonych przez powiaty ziemskie. Łącznie 104 programy celowe.

Tbl.5. OPS, MOPS, PCPR – Realizacja programów celowych

typ jednostki	czy gmina/powiat realizował w 2005 r. programy celowe?	liczba jednostek	%
OPS	TAK	53	39,0%
	NIE	83	61,0%
	Ogółem	136	100,0%
MOPS	TAK	2	66,7%
	NIE	1	33,3%
	Ogółem	3	100,0%
PCPR	TAK	9	56,3%
	NIE	7	43,8%
	Ogółem	16	100,0%

*programy celowe w przypadku powiatów rozumiane są tu łącznie jako programy pomocy dziecku i rodzinie oraz programy osłonowe wynikające z rozeznanych potrzeb powiatu

Wykres. 2, 3, 4. OPS, MOPS, PCPR – Realizacja programów celowych

Szczegółowa analiza danych o wdrażanych programach celowych dostarcza nam informacji o ich charakterze, adresatach działań, budżetach, współrealizatorach i innych istotnych dla nich zmiennych.

Tbl.6. OPS - charakter programów celowych

charakter programu	liczba programów	%
dożywianie	45	57,7%
wspieranie zatrudnienia	23	29,5%
wyrównywanie szans	4	5,1%
poradnictwo i wsparcie	3	3,8%
interwencja kryzysowa	3	3,8%
Ogółem	78	100,0%

Większość programów, które realizują lub w których uczestniczą gminne ośrodki pomocy społecznej dotyczy dożywiania osób potrzebujących takiej formy wsparcia (w tym dzieci) oraz działań z zakresu przeciwdziałania bezrobociu. Blisko 60% opisanych programów gminnych polega na dostarczaniu posiłków. Inicjatywy te to głównie uczestnictwo w Rządowym Programie „Posiłek dla Potrzebujących” (37

z 45 programów dożywiania) oraz w Europejskim Programie Pomocy Żywnościowej PEAD⁴ „Dostarczanie żywności dla najuboższej ludności UE” finansowanym ze środków unijnych (4 programy).

Z kolei pod pojęciem programów, które na użytek tego opracowania sklasyfikowane zostały jako wspierające zatrudnienie (30% ogółu programów gminnych) kryją się głównie programy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie takie jak „Bezpieczny wał” i „Konserwator”. Programy te przewidują wykonywanie okresowych prac przez osoby bezrobotne na wałach przeciwpowodziowych lub prac związanych z zachowaniem i rewitalizacją substancji zabytkowej oraz ochroną krajobrazu kulturowego na terenie województwa małopolskiego, przy jednoczesnym odbywaniu przygotowania zawodowego. Osoby te są zatrudniane w systemie robót publicznych lub prac interwencyjnych. W tej grupie programów znalazł się także program "Wsparcie na starcie" nakierowany na pomoc osobom planującym rozpoczęcie pierwszej działalności gospodarczej, a także (w jednym przypadku) projekt utworzenia klubu integracji społecznej.

Pozostałe programy dotyczyły wieloaspektowych działań na rzecz wyrównywania szans grup defaworyzowanych – osób niepełnosprawnych (2 programy współfinansowane z PFRON), grup etnicznych, skrajnie ubogich (razem 4 programy) oraz uczestnictwa gmin w lokalnych koalicjach tworzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w ramach programu „Przeciw Przemocy” (sklasyfikowanych tu pod hasłem „interwencja kryzysowa”) oraz prowadzeniu poradnictwa.

Stosownie do rodzajów programów, w których uczestniczą gminy rozkładają się źródła ich finansowania. Głównymi źródłami budżetów opisywanych programów jest budżet państwa, środki Województwa Małopolskiego oraz środki własne gminy. Jest to zrozumiałe zważając na fakt, iż większości są to programy rządowe i programy WUP, wymagające wkładu finansowego gminy. W grupie innych, nielicznych źródeł finansowania programów gminnych znalazły się środki europejskie (program PEAD), środki PFRON oraz fundusze organizacji pozarządowych, będących zapewne partnerami prowadzonych działań. Montaż finansowy w budżetach w/w programów opierał się średnio na środkach z dwóch źródeł (1,6), najczęściej - ze względu na specyfikę wdrażanych inicjatyw - na połączeniu środków gminnych i centralnych.

Wysokość środków, którymi dysponowały gminy na wdrażanie omawianych form pomocy to przeciętnie nieco ponad 120 tysięcy złotych na jeden program. Przy czym największe z programów dysponowały budżetami w wysokości blisko dwóch milionów złotych, najmniejsze około 7 tysięcy.

Programy o największych budżetach średnich to te z obszaru nazwanego tu „wyrównywaniem szans” oparte na montażu finansowym środków własnych gminy, budżetu państwa oraz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – średni budżet programu: 300 000 złotych (od 132 do 470 tys. zł.). Równie wysokie budżety mają programy z obszaru rynku pracy finansowane przede wszystkim ze środków własnych i budżetu województwa – średni budżet programu: 160 000 złotych (ok. 7400 do 1 662 000). Programy dożywiania finansowane ze środków własnych gmin i budżetu państwa („Posiłek dla

---

⁴ PEAD w krajach Unii Europejskiej funkcjonuje od 1987 roku. Podstawowym założeniem Programu jest zagospodarowanie rezerw surowców interwencyjnych (zboża, ryż, mleko, masło) na cele pomocy społecznej i wsparcie żywnością osób najbardziej potrzebujących. Od 2004 roku Polska jako członek UE może w pełni brać udział w programie dostarczania żywności dla najuboższej ludności.

potrzebujących”) oraz środków unijnych i organizacji pozarządowych (program PEAD) to trzecia grupa programów pod względem wysokości budżetów, średnio 104 tysiące złotych na program (od 20 000 do około 380 000 zł.). Programy „poradnictwa i wsparcia” oraz programy „interwencji kryzysowej” finansowane były przeważnie ze środków własnych gminy.

Jednocześnie programy z obszaru wyrównywania szans charakteryzują się średnio najliczniejszą grupą beneficjentów objętych ich oddziaływaniem. Następnie, kolejno, programy dożywiania oraz programy z zakresu interwencji kryzysowej, najniżej finansowane, ale będące działaniami wymagającymi stosunkowo niskich nakładów finansowych. Programy wspierające zatrudnienie, zajmujące drugą pozycję pod względem wysokości budżetów, są z kolei jednocześnie tymi, które charakteryzują się najmniejszą przeciętną liczbą uczestników, co wydaje się być zrozumiałe ze względu na wysoki koszt wdrażania tego typu form wsparcia.

Najliczniejszą grupę instytucjonalnych współpracowników gmin w realizacji programów celowych stanowią jednostki nie należące do sektora pomocy społecznej (85% programów posiadało takie partnerstwo), następnie, kolejno, inne niż ops jednostki pomocy społecznej (38% programów) oraz jednostki z obszaru III-go sektora (20% programów).

Tbl.7. PCPR - charakter programów celowych

charakter programu	liczba programów	%
poradnictwo i wsparcie	8	57,1%
interwencja kryzysowa	3	21,4%
wyrównywanie szans	3	21,4%
Ogółem	14	100,0%

Najliczniejszą grupę programów wdrażanych przez powiaty stanowią programy z obszaru szeroko rozumianego „poradnictwa i wsparcia” osób i rodzin – 8 z 14 opisanych inicjatyw. W tej grupie zebrano programy realizowane przez powiatowe centra pomocy rodzinie polegające na organizowaniu specjalistycznego poradnictwa, prowadzeniu terapii rodzin i grup wsparcia, w tym spotkań rodzin zastępczych.

Średni budżet tych programów wyniósł blisko 124 tysiące złotych, przy czym rozpiętość wysokości budżetów była znaczna, bo od zaledwie 1200 złotych do aż 680 tysięcy. We wszystkie te programy zaangażowane były środki własne powiatu, w większość także budżet centralny.

Montaż finansowy w budżetach tych programów opierał się przeważnie na środkach z podanych źródeł. W pojedynczych przypadkach angażowano też środki PFRON, organizacji pozarządowych.

Pozostałe programy zgłoszone przez powiaty określono jako działania z zakresu wyrównywania szans (3 programy) oraz świadczenia usług interwencji kryzysowej (także 3 programy). Beneficjentami programów wyrównywania szans były osoby niepełnosprawne, a programy te były finansowane przy udziale środków powiatów (wszystkie), budżetu Państwa (2), PFRON (2) i Unii Europejskiej (1 program). W przypadku dwóch z trzech programów interwencji kryzysowej wdrażane działania polegały na utworzeniu punktu i ośrodka interwencji przy udziale środków własnych i budżetu państwa, trzeci program to uczestnictwo we wdrażanym

przez ROPS w Krakowie wojewódzkim programie „Przeciw Przemocy”, finansowanym z budżetu powiatów i województwa.

Podobnie jak w przypadku gmin największymi programami pod względem liczby ich uczestników są programy dotyczące osób niepełnosprawnych czyli programy zgrupowane tu w kategorię „wyrównywanie szans”. Najmniej liczne, pod względem uczestniczących w nich osób są powiatowe programy interwencji kryzysowej, a następnie programy z zakresu poradnictwa i wsparcia (najliczniejsza grupa programów powiatowych).

Powiaty przy realizacji opisywanych programów współpracowały średnio z partnerami dwóch rodzajów, najczęściej (odmiennie niż gminy) z różnymi jednostkami pomocy społecznej (wszystkie programy posiadały taki typ partnerstwa) oraz z podmiotami nie należącymi do sektora pomocy społecznej (62% programów) i organizacjami pozarządowymi (54% programów).

Tbl.8. MOPS - charakter programów celowych

charakter programu	liczba programów	%
wspieranie zatrudnienia	4	33,3%
interwencja kryzysowa	3	25,0%
wyrównywanie szans	3	25,0%
dożywianie	2	16,7%
Ogółem	12	100,0%

Struktura programów celowych prowadzonych przez miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich stanowi połączenie opisywanych powyżej programów gminnych i powiatowych, co wydaje się być zrozumiałe ze względu na łączenie przez nie tych dwóch rodzajów zadań.

Najliczniejszą grupę stanowią programy wspierające zatrudnienie – 4 z opisanych 12 programów miejskich. W dwóch przypadkach działania w prowadzonym programie polegały na wdrażaniu idei przedsiębiorstw społecznych w ramach projektów Europejskiego Funduszu Społecznego, w kolejnych dwóch na tworzeniu klubu integracji społecznej oraz uczestnictwie w programie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie „Bezpieczny Wał” (prace interwencyjne, roboty publiczne, szkolenia zawodowe). Mops-y prowadziły też programy z zakresu interwencji kryzysowej, wyrównywania szans i dożywiania. Programy interwencji kryzysowej (w dwóch przypadkach) kierowane były do osób bezdomnych, jako trzeci program wskazano prowadzenie ośrodka interwencji kryzysowej. Programy wyrównywania szans dotyczyły w tym przypadku uchodźców i społeczności romskiej (program rządowy), a nie osób niepełnosprawnych, jak to było w innych powiatach i gminach. Programy ujęte w grupie „dożywianie” to, podobnie jak w większości pozostałych gmin, udział w rządowym programie „Posiłek dla potrzebujących”.

Wysokość nakładów na realizację programów celowych mops-ów była różna – od projektów „bezkosztowych” zaczynając (np. dla bezdomnych – „interwencja kryzysowa”) na projekcie o budżecie ponad 3-milionowym kończąc („dożywianie”). W przypadku powiatów grodzkich najwyższe finansowanie miały właśnie rządowe programy dożywiania (średnio ponad 2 miliony złotych na program), następnie programy wspierające zatrudnienie – średni budżet około miliona złotych. Przy czym programy dożywiania były tymi, którymi objęto największą liczbę beneficjentów, a programy z zakresu rynku pracy charakteryzowały się (podobnie jak w gminach) najniższą średnią liczbą osób nich uczestniczących. Najniższe budżety średnie

dotyczyły działań z grupy „wyrównywania szans”, kierowanych do uchodźców i Romów. Jest to zasadnicza różnica w stosunku do pozostałych powiatów i gmin, gdzie te rodzaje inicjatyw charakteryzowały się budżetami najwyższymi. Były to jednak głównie projekty działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Programy celowe mops finansowane były z podobnych źródeł jak programy pozostałych powiatów i gmin.

Miejskie ośrodki powiatów grodzkich częściej współpracują przy realizacji programów celowych z instytucjami spoza pomocy społecznej (100% programów miało takie partnerstwa) niż z jednostkami pomocy społecznej (30% programów), angażując w tę współpracę średnio 1,4 partnera.

Reasumując, należy stwierdzić, iż gminy w większości nie prowadzą własnych programów, są natomiast partnerami programów rządowych oraz programów wdrażanych przez samorząd województwa i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Natomiast powiaty na poczet realizowanych programów osłonowych wynikających z rozeznanych potrzeb powiatu oraz programów pomocy dziecku i rodzinie zaliczają realizację innych ustawowych zadań, takich jak prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej czy organizacja zastępczego rodzicielstwa.

Nie wszystkie inicjatywy podejmowane w celu rozwiązywania lokalnych problemów muszą mieć postać programu, czy być wdrażane metodą projektu. Metoda realizacji zależy bowiem od charakteru prowadzonych działań. Dlatego przygotowując bilans spytaliśmy jednostki pomocy społecznej o to czy podejmowały w 2005 roku „inne zadania z zakresu pomocy społecznej wynikające z rozeznanych potrzeb”. Czyli inne zadania ponad te określone wprost w ustawie o pomocy społecznej, nie będące programami celowymi.

Aktywność gmin na tym polu sprowadza się do działań o charakterze akcji, najczęściej: organizowania kolacji wigilijnych dla osób bezdomnych i samotnych, organizowania imprez mikołajkowych i przygotowywania paczek świątecznych, organizacji wypoczynku letniego dla dzieci, organizowania zbiórek żywności i odzieży. Pojedyncze gminy dodały do tego: prace w ramach gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i pomoc bezdomnym. Przy czym należy dodać, że tylko nieliczne gminy opisywały jakąkolwiek działalność dodatkową.

Jednocześnie większość inicjatyw definiowanych tu jako działania będące odpowiedzią na specyficzne potrzeby gmin wymieniana była także jako element gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną.

Aktywność powiatów w zakresie podejmowania nadprogramowych działań wynikających z rozeznanych potrzeb w zasadzie nie została odnotowana. Sporadycznie wskazywano na jakieś obszary działalności i we wszystkich przypadkach były to inicjatywy będące realizacją zadań ustawowych tj.: prowadzenie placówek opiekuńczo wychowawczych, prowadzenie środowiskowego domu samopomocy, organizacja specjalistycznego poradnictwa. Natomiast w przypadku miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich wskazywane działania dodatkowe mają charakter odrębny od zadań podstawowych - uruchomienie programu pomocy wolontaryjnej dla dzieci, wdrożenie programu pomocy wolontaryjnej kierowanej do osób starszych i samotnych, przygotowanie do uruchomienia punktu aktywności lokalnej.

Wśród trudności pojawiających się przy opracowywaniu i wdrażaniu programów osłonowych wynikających z rozeznanych potrzeb gminy ośrodki pomocy

społecznej zdecydowanie wskazują na dwie bariery - zbyt małą liczbę pracowników i tak już nadmiernie obciążonych realizacją świadczeń obowiązkowych oraz brak środków na finansowanie tych działań. Pozostałe bariery na drodze do wdrażania programów osłonowych, wskazywane przez ośrodki, związane są z konkretnymi programami opisanymi powyżej. W grupie programów z zakresu wspierania zatrudnienia istniejące przeszkody polegają na braku lokalnych przedsiębiorców, którzy zatrudnialiby aktywizowane osoby bezrobotne, zbyt małą liczbę ofert pracy w stosunku do zapotrzebowania, niechęć samych bezrobotnych do podejmowania zatrudniania w ramach programu „Konserwator”. W kontekście programów z zakresu dożywiania gminy skarżą się przede wszystkim na brak stołówek lub ich dalekie usytuowanie, trudności z transportowaniem posiłków, niechęć rodziców i samych dzieci do korzystania z dożywiania, problemy z dostarczaniem przez rodziców dokumentów uprawniających dzieci do takiej formy pomocy. Pojedyncze gminy wymieniają brak partnerów do wspólnych działań, w tym zainteresowania lokalnych władz oraz brak odpowiedniego przygotowania do tworzenia programów i związanej z tym oferty szkoleniowej.

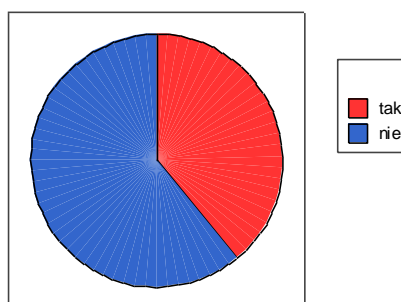
Podobnie opowiadały powiaty. Najczęściej identyfikowanym ograniczeniem w tym zakresie jest według nich brak kadry i środków na realizację programów. Do katalogu barier istniejących w tym zakresie powiaty grodzkie dodały przewlekłe procedury związane z wykorzystywaniem środków unijnych, opóźnienia w przekazywaniu kolejnych transzy środków, co powoduje skrócenie okresu realizacji projektów i spiętrzenie się zadań w momencie ich uruchomienia.

GMINNY SYSTEM PROFILAKTYKI I OPIEKI NA DZIECKIEM I RODZINĄ

Jedynie 39% gmin (54 jednostki) ze 139 badanych deklaruje funkcjonowanie utworzonego na swoim terenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną. Przy czym we wszystkich trzech małopolskich miastach na prawach powiatu tj. w Krakowie, Nowym Sączu i Tarnowie (ujętych w tym miejscu łącznie z pozostałymi gminami) takie systemy funkcjonują. Każdy z miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich uporządkował też planowane działania w formie oficjalnego dokumentu. Z grupy pozostałych gmin, które budują system profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną tylko 22% jednostek planowane działania ujęło w oficjalnym dokumencie.

Wykres. 5. OPS, MOPS – Organizacja gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną

Czy gmina ma system opieki nad dzieckiem i rodziną?

Tbl.9. OPS, MOPS – Organizacja gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną

typ jednostki	czy gmina organizuje system?	liczba jednostek	%
OPS/MOPS	TAK	54	38,8%
	NIE	85	61,2%
	Ogółem	139	100,0%

Tbl.10. OPS, MOPS - czy działania planowane w ramach Systemu opisano w oficjalnym dokumencie?

typ jednostki		liczba jednostek	%
OPS	TAK	30	65,2%
	NIE	16	34,8%
	Ogółem	46	100,0%
MOPS	TAK	3	100,0%
	NIE	0	,0%
	Ogółem	3	100,0%

Pojęcie systemu jest różnie rozumiane przez gminy. Jako uzasadnienie jego funkcjonowania wymienia się różnorodne działania, najczęściej: wsparcie rodzin w postaci uruchamiania (w różnych formach) poradnictwa prawnego, rodzinnego i psychologicznego oraz interwencji kryzysowej, prowadzenie placówek opiekuńczo - wychowawczych wsparcia dziennego, w tym zwiększanie ilości dostępnych w nich miejsc, organizację dożywiania dzieci w szkołach oraz udzielanie rodzinom pomocy finansowej w przewidzianych ustawą formach. Generalnie, w oparciu o analizę zgromadzonego materiału można stwierdzić, iż opisywany przez gminy system pomocy dziecku i rodzinie nie zawiera w większości elementów specyficznych dla tego zadania, będąc zbiorem pozostałych zadań ustawowych.

Rozumienie systemu, a co za tym idzie rodzaj podejmowanych inicjatyw w przypadku miejskich ośrodków pomocy społecznej różni się nieco od pozostałych gmin. Różnicę tę powoduje wykonywanie zadań powiatu z zakresu pomocy społecznej przez te jednostki i w związku z tym w katalogu działań składających się na opisywany system znalazło się organizowanie opieki w rodzinach zastępczych, tworzenie placówek rodzinnych, zmiany przekształceniowe w istniejących placówkach opiekuńczo - wychowawczych. Istotne jednak jest, iż wszystkie ankietowane mops

wspominają o ponadresortowej koordynacji wysiłków różnych instytucji na rzecz kompleksowego wsparcia rodzin z dziećmi, o czym nie wspominają pozostałe gminy uczestniczące w bilansie.

Tbl.11. OPS, MOPS - Działania podjęte w ramach gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną

typ jednostki	Rodzaj działania	liczba jednostek
OPS	prowadzenie specjalistycznego poradnictwa (np. wsparcie psychologiczne rodzin, poradnictwo rodzinne, poradnictwo prawne, punkty informacyjno - konsultacyjne)	36
	tworzenie i prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego	23
	udzielanie pomocy finansowo - rzeczowej (np. zasiłki celowe, zakup podręczników szkolnych)	14
	dożywanie dzieci	12
	organizowanie kolonii dla dzieci	8
	praca socjalna z rodziną	7
	finansowanie i prowadzenie programów profilaktycznych w szkołach	6
	obejmowanie interwencją kryzysową (np. prowadzenie punktów IK)	5
	współpraca z gminną komisją rozwiązywania problemów alkoholowych	5
	organizowanie zajęć pozalekcyjnych, pomoc w nauce	3
	organizowanie imprez dla dzieci np. mikołajkowych	1
	MOPS	tworzenie, prowadzenie, zlecenie prowadzenia placówek opiekuńczo – wychowawczych (w tym rodzinnych) oraz dokonywanie w nich zmian reorganizacyjnych (specjalizacje, programy naprawcze, osiągnięcie standardów)
budowanie sieci partnerów do świadczenia zintegrowanej pomocy rodzinie		2
organizowanie opieki w rodzinach zastępczych		2
organizowanie poradnictwa rodzinnego		2
organizacja cyklu konferencji nt. problemów opiekuńczo - wychowawczych		1
organizacja interwencji kryzysowej		1
dożywanie dzieci		1
organizowanie kolonii dla dzieci		1

Ograniczenia w tworzeniu gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną, o które zapytano małopolskie ośrodki pomocy społecznej zobowiązane do jego budowania, w zasadzie nie odbiegają od tych wskazywanych wcześniej, związanych z tworzeniem strategii czy programów celowych. Po raz kolejny dominują – niedobory środków i pracowników. Specyficznymi trudnościami dla tej grupy działań są dość liczne wskazania na brak lokali w gminach, w których można by prowadzić różnorodne formy wsparcia. Pojawiają się również narzekania na małe zainteresowanie władz gminy i trudności we współpracy z partnerami podejmowanych przedsięwzięć.

W związku ze specyfiką realizowanych zadań, specyficzne są elementy systemu tworzonego w powiatach grodzkich. Charakterowi realizowanych zadań odpowiadają wskazywane trudności. Obok trudności już wymienianych, takich jak: braki kadrowe, finansowe i trudności we współpracy pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w tworzenie systemu (tu polegającymi na zaburzonym przepływie informacji, co sprawia, że działania często prowadzone są w sposób nieskoordynowany i chaotyczny) mówi się o trudnościach odnoszących się wprost do

konkretnych działań. Pojawia się problem braku kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych i prowadzenia placówek rodzinnych, problem braku placówek dla dzieci niedostosowanych społecznie tj. młodzieżowych ośrodków wychowawczych przez co są one umieszczane w placówkach socjalizacyjnych, powodując wiele trudności.

DZIAŁANIA NA RZECZ OSÓB MAJĄCYCH TRUDNOŚCI Z INTEGRACJĄ ZE ŚRODOWISKIEM

69% powiatowych centrów pomocy rodzinie (11 z 16 ankietowanych) oraz wszystkie miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich organizują pomoc w integracji ze środowiskiem dla osób mających trudności w przystosowaniu się do życia. Według zapisów ustawy o pomocy społecznej pomoc taka należy się młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze, osobom, które otrzymały status uchodźcy oraz osobom mających trudności przystosowawcze po opuszczeniu zakładu karnego.

Tbl.12. MOPS, PCPR – Prowadzenie działań na rzecz osób mających trudności z integracją

czy gmina/powiat prowadzi działania integracyjne?	MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
TAK	3	100,0%	11	68,8%
NIE	0	,0%	5	31,3%
Ogółem	3	100,0%	16	100,0%

Świadczona przez powiaty pomoc przybiera różne formy. Najczęściej wymieniane jest udzielanie pomocy w formie mieszkań chronionych i organizowanie poradnictwa różnego typu. Ponadto świadczone jest doradztwo zawodowe, pomoc rzeczowa i finansowa oraz organizowanie grup wsparcia, a także (rzadziej) pomoc w uzyskaniu lokalu mieszkalnego i kontynuowaniu nauki.

SPECJALISTYCZNE PORADNICTWO I ORGANIZACJA OPIEKI W RODZINACH ZASTĘPCZYCH

Do świadczeń pomocy społecznej o charakterze niepieniężnym należy między innymi poradnictwo specjalistyczne - prawne, psychologiczne i rodzinne. Pomoc taka należy się osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

Obowiązek zapewnienia takich usług spoczywa na powiatach. By ocenić poziom realizacji tego zadania w naszym województwie, powiatowym centrom pomocy rodzinie oraz miejskim ośrodkom pomocy społecznej miast na prawach powiatów zadaliśmy pytania dotyczące organizacji poradnictwa. Pytano czy pcp lub mops prowadzi, sam lub we współpracy z innymi podmiotami, specjalistyczne poradnictwo na terenie powiatu.

W wyniku analizy zgromadzonych odpowiedzi daje się zauważyć, iż poradnictwo prawne, polegające na udzielaniu informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów prowadzi 12 z 16 uczestniczących w badaniu powiatów. Poradnictwo psychologiczne czyli działania, które według przepisów polegać mają na wdrażaniu procesu diagnozowania, profilaktyki i terapii prowadzone jest w 14 z 16 powiatów. Jeden z powiatów nieprowadzenie tego rodzaju poradnictwa argumentuje faktem, iż w stopniu wystarczającym zapewniają je podmioty zewnętrzne.

Specjalistyczne poradnictwo rodzinne, obejmujące szeroko rozumiane problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy wychowawcze w rodzinach naturalnych i zastępczych oraz problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną prowadzi 15 z 16 powiatów objętych bilansem.

Tbl.13. PCPR, MOPS - Organizacja specjalistycznego poradnictwa prawnego

czy pcp/mops prowadzi specjalistyczne poradnictwo prawne?	PCPR		MOPS	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	12	75,0%	3	100%
nie	4	25,0%	0	,0%
nie, nie ma potrzeby	0	,0%	0	,0%
nie, inne podmioty zapewniają	0	,0%	0	,0%
Ogółem	16	100%	3	100%

12 powiatów z 16 ankietowanych (75%) organizuje wszystkie trzy wskazywane przez ustawodawcę rodzaje specjalistycznego poradnictwa. Trzy powiaty organizują dwa jego rodzaje, a brakującym typem poradnictwa jest we wszystkich tych przypadkach poradnictwo prawne, przy czym jeden z tych powiatów nie organizuje poradnictwa psychologicznego z powodu zaspakajania potrzeb na takie usługi przez inne podmioty z terenu powiatu, co zostało wliczone.

1 z powiatów nie prowadzi samodzielnie, ani też zlecając podmiotom zewnętrznym, żadnego typu poradnictwa specjalistycznego.

Tbl.14. PCPR, MOPS - Organizacja specjalistycznego poradnictwa psychologicznego

czy pcp/mops prowadzi specjalistyczne poradnictwo psychologiczne?	PCPR		MOPS	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	14	87,5%	3	100%
nie	1	6,3 %	0	,0%
nie, nie ma potrzeby	0	,0%	0	,0%
nie, inne podmioty zapewniają	1	6,3%	0	,0%
Ogółem	16	100,0%	3	100%

Typem poradnictwa, w którego realizacji widać największe braki w powiatach (podobnie jak w roku ubiegłym) jest specjalistyczne poradnictwo prawne.

Tbl.15. PCPR, MOPS - Organizacja specjalistycznego poradnictwa rodzinnego

czy pcpr/mops prowadzi specjalistyczne poradnictwo rodzinne?	PCPR		MOPS	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
tak	15	93,8%	3	100%
nie	1	6,3 %	0	,0%
nie, nie ma potrzeby	0	,0%	0	,0%
nie, inne podmioty zapewniają	1	6,3%	0	,0%
Ogółem	16	100,0%	3	100%

Tbl.16. PCPR - Prowadzenie specjalistycznego poradnictwa

rodzaje poradnictwa prowadzonego przez pcpr	liczba pcpr	%
nie prowadzi żadnego	1	6,3%
prowadzi 1 rodzaj	0	,0%
prowadzi 2 rodzaje	3	18,8%
prowadzi 3 rodzaje	12	75,0%
Ogółem	16	100,0%

Wszystkie trzy, określone Ustawą, rodzaje specjalistycznego poradnictwa: prawne, psychologiczne i rodzinne mają natomiast zapewnione mieszkańcy Krakowa, Tarnowa i Nowego Sącza czyli powiatów grodzkich.

Powiaty, na których terenie nie funkcjonuje ośrodek adopcyjno - opiekuńczy, i które nie są objęte działalnością OAO spoza powiatu, poproszono o odpowiedź na pytanie o szkolenia kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych, które zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej w tym przypadku prowadzi powiatowe centrum pomocy rodzinie lub inny podmiot na jego zlecenie.

W grupie 9 powiatów, na których ciąży obowiązek szkolenia kandydatów z powodu braku na ich terenie ośrodka adopcyjno – opiekuńczego tylko trzy powiaty szkoliły kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, w tym jeden zlecił to zadanie zewnętrznemu podmiotowi. Łącznie w roku 2005 przeszkolono w województwie 11 takich kandydatów⁵, ośmiu przez pracowników pcpr, trzech przez podmiot zewnętrzny, na zlecenie centrum.

Tbl.17. PCPR - szkolenie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej

szkolenie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej	liczba pcpr	%
nikt nie szkoli	6	37,5%
szkolenia prowadzi OAO	7*	43,8%
szkolenia prowadził PCPR	2	12,5%
szkolenia prowadził inny	1	6,3%

⁵ Małżeństwo kandydujące traktowane było jako jeden kandydat. Dana nie uwzględnia liczby kandydatów przeszkolonych przez małopolskie OAO.

podmiot na zlecenie centrum		
Ogółem	16	100,0%

* to powiaty, na których terenie jest OAO lub powiat objęty jest jego działaniem.

Żaden z powiatów (wyłączając powiaty objęte oddziaływaniem OAO) nie prowadził ani nie zlecał w 2005 roku szkolenia kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych. Jest to podobna sytuacja jak w roku poprzednim, w którym spośród czterech jednostek powiatowych, które wpisały w ankiecie aktywność w zakresie szkolenia kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych, trzy nie przeszkoliły nikogo, jedna wykazała się przeszkoleniem jednego kandydata, zlecając to zadanie. Jeden z powiatów wskazał w odpowiedzi brak kandydatów do prowadzenia placówek rodzinnych.

Zastanawiająco wygląda sytuacja w zakresie szkolenia kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej w porównaniu z rokiem 2004. W 2004 roku przeszkolono ich 72, w 2005 tylko 8. Jednak przy bliższym przyjrzeniu się danym widać, że 80% tej liczby (57 kandydatów) było wynikiem aktywności jednego powiatu.

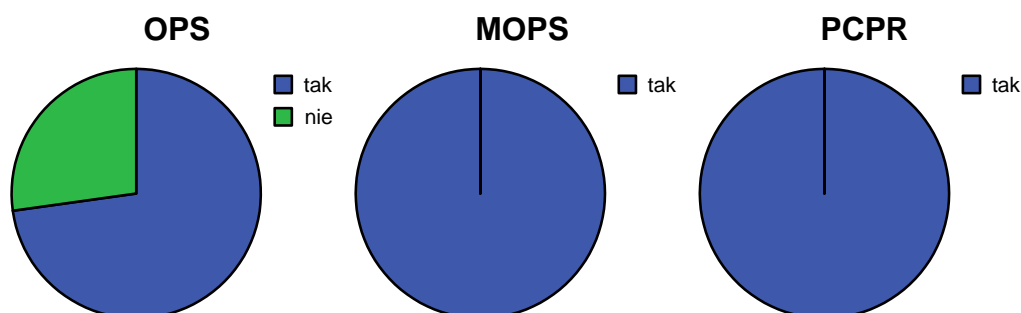
WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI PRZY REALIZACJI ZADAŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

Wszystkie ankietowane jednostki powiatowe (w tym miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich) współpracują przy realizacji zadań pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi lub innymi podmiotami określonymi w Ustawie. W przypadku 10 z 16 powiatowych centrów pomocy rodzinie (62,5%) i 2 z 3 miejskich ośrodków pomocy społecznej współdziałanie to polega także na zlecaniu tym podmiotom zadań do realizacji.

Tbl.18. OPS, MOPS, PCPR - Współpraca z organizacjami przy realizacji zadań pomocy społecznej

Czy gmina/powiat współpracuje z organizacjami pozarządowymi?	OPS		MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
TAK	99	72,8%	3	100,0%	16	100,0%
NIE	37	27,2%	0	,0%	0	,0%
Ogółem	136	100,0%	3	100,0%	16	100,0%

Wykres. 6, 7, 8. Współpraca z organizacjami przy realizacji zadań pomocy społecznej

Nieco odmiennie sytuacja ta wygląda w gminach. Z grupy 136 ankietowanych gmin współdziała z organizacjami pozarządowymi ok. 73% jednostek, tj. 99 ops, w tym Tylko 31% zleciło w 2005 roku zadania. Blisko 30% gminnych ośrodków (37) nie współpracuje z podmiotami zaliczanymi do III sektora w żadnej formie. Przeciętnie na jedną gminę z grupy tych, które zadania zlecają, przypada 1,4 zlecenia.

Tbl.19. OPS, MOPS, PCPR - Zlecenie zadań z zakresu pomocy społecznej

Czy gmina/powiat zlecił zadania organizacjom pozarządowym?	OPS		MOPS		PCPR	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
TAK	31	31,0%	2	66,7%	10	62,5%
NIE	69	69,0%	1	33,3%	6	37,5%
Ogółem	100	100,0%	3	100,0%	16	100,0%

Najczęściej zlecanym przez gminy rodzajem zadania z zakresu pomocy społecznej było prowadzenie różnego typu jednostek, najczęściej placówek opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego, 10 ops wskazało, iż zleca takie zadanie. Zgłaszano także zlecenia prowadzenia środowiskowych domów samopomocy, schronisk dla ofiar przemocy i innych osób potrzebujących, warsztatu terapii zajęciowej i domu pomocy społecznej o zasięgu lokalnym. Prawie równie często zlecano organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom określonym przez ustawodawcę, świadczenie usług opiekuńczych dla osób samotnych, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy innych oraz organizację dożywiania.

Tbl.20. OPS - rodzaj zadań zleconych organizacjom pozarządowym

rodzaj zadania	liczba jednostek
prowadzenie placówek opiekuńczo - wychowawczych wsparcia dziennego	10
świadczenie usług opiekuńczych	9
dożywianie	9
prowadzenie środowiskowych domów samopomocy	3
prowadzenie terapii i rehabilitacji osób niepełnosprawnych	2
zapewnienie opieki i schronienia dla ofiar przemocy	2
prowadzenie warsztatów terapii zajęciowej	1
organizowanie poradnictwa rodzinnego	1
zapewnianie schronienia i opieki osobom starszym, chorym, bezdomnym	1
pomoc rzeczowa	1
prowadzenie domu pomocy społecznej	1
promowanie zdrowego stylu życia	1
roboty publiczne	1

Poza 31 gminami, które w roku 2005 zleciły zadania z zakresu pomocy społecznej organizacjom pozarządowym, w zestawieniu widać kilkadziesiąt innych gmin, które podały, że współpracowały z organizacjami pozarządowymi w inny sposób. Te gminy, które nie współpracują z organizacjami pozarządowymi w formie zlecenia zadań, a deklarowały prowadzenie współpracy w ogóle, opisywały ją jako: wpieranie merytoryczne tych podmiotów, udostępnianie list klientów kwalifikujących się do

objęcia akcjami charytatywnymi aktualnie prowadzonymi przez te organizacje, organizowanie spotkań okolicznościowych typu Mikołajki, spotkań wigilijnych, wspólnych zbiórek żywności, wspólną organizację letniego wypoczynku dla dzieci.

Prowadzenie jednostek organizacyjnych pomocy społecznej jest również najczęstszym typem zlecenia w przypadku miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich. Mops-y, podobnie jak gminy, zlecają prowadzenie: placówek opiekuńczo – wychowawczych (w tym przypadku różnego typu), domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia – środowiskowych domów samopomocy, schronisk oraz mieszkań chronionych. Powierzane innym podmiotom jest także organizowanie szeroko rozumianego poradnictwa oraz świadczenie usług opiekuńczych.

Grodzkie jednostki charakteryzuje najwyższa średnia ilość powierzanych zadań - 5 zleceń na jeden mops – znacznie więcej niż w pozostałych gminach, a także innych powiatach.

Tbl.21. MOPS - rodzaj zadań zleconych organizacjom pozarządowym

rodzaj zadania	liczba jednostek
prowadzenie placówek opiekuńczo - wychowawczych	3
prowadzenie poradnictwa rodzinnego, pedagogicznego, psychologicznego	2
zapewnienie schronienia	2
prowadzenie domów pomocy społecznej	2
świadczenie usług opiekuńczych	2
prowadzenie środowiskowego domu samopomocy	1
prowadzenie mieszkań chronionych	1
prowadzenie grup wsparcia	1
prowadzenie punktu konsultacyjno - diagnostycznego dla uzależnionych od narkotyków	1

Katalog zadań zlecanych przez powiatowe centra pomocy rodzinie wygląda podobnie jak w przypadku gmin i powiatów grodzkich. Również tutaj prowadzenie jednostek pomocowych różnego typu pojawiało się najczęściej. Przeważnie zlecano prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych (7 z 10 powiatów zleciło zadania takiego rodzaju). Drugie miejsce pod względem częstości zlecenia zajmowało prowadzenie domów pomocy społecznej (4 powiaty zlecały prowadzenie dps). Ponadto zlecono prowadzenie środowiskowych domów samopomocy (3 powiaty), prowadzenie warsztatu terapii zajęciowej, mieszkania chronionego. Pozostałe zadania są charakterystyczne dla realizowanych przez pcpr innych zadań powiatu z zakresu pomocy społecznej (w przypadku pcpr widać to wyraźniej niż w przypadku mops) oraz zadań z obszaru rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz zatrudniania osób niepełnosprawnych. Wśród zleceń charakterystycznych dla zadań powiatowych widać: szkolenie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i prowadzenia placówek rodzinnych (1 powiat), świadczenie usług interwencji kryzysowej (2 powiaty), organizowanie specjalistycznego poradnictwa (1 powiat), szkolenie i wsparcie dla osób prowadzących placówki rodzinne i rodziny zastępcze (1 powiat). Pozostałe zadania zlecone przez powiaty dotyczyły działań wspierających osoby niepełnosprawne – zaopatrzenie w sprzęt, rehabilitacja, organizacja wypoczynku. Przeciętnie na jeden powiat przypadało w 2005 roku 2,6 zlecenia.

Tbl.22. PCPR - rodzaj zadań zleconych organizacjom pozarządowym

rodzaj zadania	liczba jednostek
prowadzenie placówek opiekuńczo - wychowawczych	7
prowadzenie domów pomocy społecznej	4
prowadzenie środowiskowego domu samopomocy	3
szkolenie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i prowadzenia placówek rodzinnych	2
świadczenie usług interwencji kryzysowej	2
prowadzenie warsztatu terapii zajęciowej	1
prowadzenie mieszkania chronionego	1
organizowanie specjalistycznego poradnictwa	1
rewalidacja i rehabilitacja osób niepełnosprawnych	1
zaopatrzenie osób niepełnosprawnych w sprzęt rehabilitacyjny	1
organizacja sportu, kultury, rekreacji osobom niepełnosprawnym	1
szkolenie i wsparcie dla osób prowadzących placówki rodzinne i rodziny zastępcze	1
prowadzenie innego ośrodka wsparcia	1

Próbując zbudować pełną ocenę zakresu współpracy małopolskich jednostek pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami określonymi w ustawie tj. Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi, zapytano je o inne niż zlecenia i nieformalne współdziałanie, formy współpracy z tymi podmiotami. Zapytano ankietowane jednostki o wykorzystywanie możliwości współdziałania wynikających z Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie tj. możliwości tworzenia wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym, złożonych z przedstawicieli organizacji pozarządowych i administracji publicznej oraz o realizację rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Tylko w 9 ankietowanych gminach (9% z grupy tych, które wspominały o jakimkolwiek współdziałaniu, 6,6% z ogółu gmin) funkcjonują wspólne zespoły, których celem jest doradztwo i inicjowanie zadań w zakresie pomocy społecznej. Pozostałe ops zaprzeczają istnieniu takich inicjatyw w gminie.

Przykłady funkcjonowania takich zespołów można natomiast znaleźć w połowie powiatów ziemskich tzn. w 7 z 15 odpowiadających na to pytanie oraz w jednym z trzech mops powiatów grodzkich.

W rzeczywistości jednak liczba wspólnych zespołów wskazanych przez JOPS wydaje się być jeszcze mniejsza. Wskazuje na to ich charakterystyka, będąca przedmiotem kolejnego pytania ankiety.

Tbl.23. OPS, MOPS, PCPR - Wspólne zespoły o charakterze inicjatywno - doradczym

jednostka	czy na terenie gminy/ powiatu funkcjonują wspólne zespoły?	liczba jednostek	%
OPS	tak	9	9,0%
	nie	91	91,0%
	Ogółem	100	100,0%
MOPS	tak	1	33,3%
	nie	2	66,7%

	Ogółem	3	100,0%
PCPR	tak	7	46,7%
	nie	8	53,3%
	Ogółem	15	100,0%

Z grupy zgłoszonych (zaledwie 9) zespołów funkcjonujących w gminach, aż 6 stanowią gminne koalicje przeciw przemocy - podstawowe ogniwo programu „Przeciw Przemocy” wdrażanego Przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie. Koalicje te jednak trudno zakwalifikować do grupy interesujących nas inicjatyw – są powołane do intensyfikowania działań na rzecz określonego problemu, a rola organizacji pozarządowych w ich działalności jest ograniczona. Wydaje się, że tylko pozostałe trzy wymienione zespoły gminne, powołane do koordynacji wspólnego działania administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi są praktyczną realizacją idei ustawodawcy.

Natomiast charakter inicjatyw zespołowych, opisywanych przez powiaty (w tym grodzkie) można zakwalifikować jako odpowiadający założeniom funkcjonowania zespołów inicjatywno - doradczych.

Tbl.24. OPS, MOPS, PCPR - Charakter wspólnych zespołów inicjatywno - doradczych

jednostka	rodzaj zespołu	ilość
OPS	Koalicja „Przeciw przemocy”	6
	Zespół konsultacyjny ds. bieżącej współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi	1
	Zespół ds. bieżącej współpracy pomiędzy samorządem, a organizacjami pożytku publicznego	1
	Zespół ds. monitorowania, aktualizacji i ewaluacji programu na rzecz osób niepełnosprawnych	1
MOPS	Powiatowa społeczna rada ds. osób niepełnosprawnych	1
PCPR	Powiatowa społeczna rada ds. osób niepełnosprawnych	4
	Komisja ds. opiniowania wniosków o dofinansowanie ze środków PFRON	2
	Społeczna rada ds. organizacji pozarządowych	1
	Komisja konsultacyjna działalności pożytku publicznego	1

W myśl ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego ma obowiązek uchwalania rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi i z podmiotami, o których mowa w ustawie. By ocenić stopień realizacji tego zadania w gminach i powiatach województwa oraz zbadać rolę zadań z zakresu pomocy społecznej w tych dokumentach, zapytano wszystkie ankietowane jednostki o sytuację w tej kwestii na ich terenie.

Na dzień sporządzania ankiety tj. ostatni dzień 2005 roku roczne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi opracowano w 31%-tach małopolskich gmin (42 ze 136 ankietowanych), 44%-tach powiatów (7 z 16 ankietowanych) oraz wszystkich powiatach grodzkich. 22% ośrodków pomocy nie wie czy w ich gminie powstał omawiany dokument.

Tbl.25. OPS, MOPS, PCPR - Roczne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi

jednostka	czy powiat / gmina posiada program współpracy z organizacjami pozarządowymi na rok 2006?	liczba jednostek	%
OPS	tak	42	30,9%
	nie	64	47,1%
	nie wiem	30	22,1%
	Ogółem	136	100,0%
MOPS	tak	3	100,0%
	nie	0	,0%
	nie wiem	0	,0%
	Ogółem	3	100,0%
PCPR	tak	7	43,8%
	nie	9	56,3%
	nie wiem	0	,0%
	Ogółem	16	100,0%

Blisko 30% gmin z grupy posiadających aktualny program współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami określonymi w przepisach nie przewidziało w nich współdziałania w obszarze pomocy społecznej, 3 ankietowane ośrodki nie znają treści dokumentu. W większości powiatowych programów współpracy ujęto zapisy o wspólnym działaniu przy realizacji zadań pomocy społecznej.

Tbl.26. OPS, MOPS, PCPR - Współdziałanie w zakresie pomocy społecznej w programach współpracy z organizacjami pozarządowymi

jednostka	czy w programie ujęta jest współpraca w zakresie pomocy społecznej?	liczba jednostek	%
OPS	tak	27	64,3%
	nie	12	28,6%
	nie wiem	3	7,1%
	Ogółem	42	100,0%
MOPS	tak	3	100,0%
	nie	0	,0%
	nie wiem	0	,0%
	Ogółem	3	100,0%
PCPR	tak	5	71,4%
	nie	2	28,6%
	nie wiem	0	,0%
	Ogółem	7	100,0%

Reasumując, należy stwierdzić, że administracja publiczna prowadząca działalność w sferze pomocy społecznej nie wykorzystuje w pełni dostępnych form współdziałania z organizacjami pozarządowymi tj.:

- zlecenia organizacjom pozarządowym (oraz innym podmiotom wymienionym w przepisach) realizacji zadań publicznych,
- wzajemnego informowania się o planowanych kierunkach działalności i współdziałania w celu zharmonizowania tych kierunków,
- konsultowania z organizacjami pozarządowymi (odpowiednio do zakresu ich działania) projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej,
- tworzenia wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym.

Wymieniane formy współdziałania nie są w pełni wykorzystywane ze względu na wiele istniejących ograniczeń w tym zakresie. Wśród podstawowych barier w rozwijaniu współpracy z organizacjami pozarządowymi gminy w pierwszym rzędzie wskazują na brak organizacji działających na ich terenie lub ich małą aktywność – była to najliczniejsza grupa odpowiedzi. Jedna z gmin nie wie czy i jakie organizacje działają na jej obszarze. Równie licznie wskazywano na nieprzygotowanie organizacji pozarządowych do wspólnego działania – brak znajomości przepisów prawa, kłopoty z wypełnieniem obowiązujących wymogów formalnych, nieumiejętność przygotowywania ofert. Fakty te w połączeniu z małą aktywnością lokalnych organizacji, niskim poziomem ich zaangażowania owocują niechęcią gmin do prowadzenia współpracy, a ewentualne wspólne projekty postrzegane są jako mało efektywne.

Tak samo kwestię trudności we współpracy z lokalnymi organizacjami widzą pracownicy miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich. Skarżą się, że organizacje nie znają obowiązujących przepisów prawa, są słabo zorganizowane, nie potrafią aplikować o środki, nie rozumieją konieczności prowadzenia dokumentacji realizowanych działań i często nie dbają o ich jakość, w związku z czym wymagają stałego nadzoru.

Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie – podobnie jak pracownicy ops i mops – narzekają na brak profesjonalizmu organizacji pozarządowych: brak zrozumienia przepisów prawa, nieprzygotowanie do pozyskiwania środków, roszczeniową postawę. Wspominają także o małej liczbie i aktywności organizacji pozarządowych na ich terenie, zbyt wąską ich specjalizację, brak współpracy pomiędzy samymi organizacjami i słabą organizację pracy oraz brak środków na zlecenie zadań i zbyt małą liczbę pracowników.

ŚRODKI FINANSOWE NA REALIZACJĘ ZADAŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

Badając poziom zabezpieczenia finansowego zadań pomocy społecznej zapytaliśmy powiatowe centra pomocy rodzinie o środki na realizację zadań własnych i zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat, w tym także o środki na prowadzenie i inwestycje w podległych jednostkach – domach pomocy społecznej, placówkach opiekuńczo – wychowawczych, ośrodkach wsparcia⁶ oraz prowadzenie samego centrum.

⁶ Powiaty miały oszacować w jakim % środki przyznane w projekcie budżetu na rok 2005 pozwolą zaspokoić istniejące potrzeby. Liczba 0 oznaczała całkowity brak zaspokojenia potrzeb, liczba 100 optymalny poziom zaspokojenia potrzeb, wartości powyżej 100 oznaczały nadwyżkę zasobów w stosunku do potrzeb.

W stosunku do zadań własnych powiatów o charakterze obowiązkowym pytaliśmy o stopień zabezpieczenia funduszy na rok budżetowy 2006 na przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego oraz inne placówki (domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze), o środki na organizowanie opieki w rodzinach zastępczych tj. udzielanie pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania umieszczonych w nich dzieci oraz wypłacanie wynagrodzenia z tytułu pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka lub świadczonej opieki i wychowania – niespokrewnionym z dzieckiem zawodowym rodzinom zastępczym. W formularzu znalazło się także pytanie o stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i w rodzinach zastępczych na terenie innego powiatu (jeśli istnieje konieczność umieszczenia dziecka poza właściwą terytorialnie placówką). Pytano też o sytuację w zakresie realizacji zadania fakultatywnego jakim jest dana staroście powiatu możliwość przyznania rodzinie zastępczej jednorazowego świadczenia (w wysokości 150% tzw. podstawy) na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami dziecka przyjmowanego do rodziny. Interesowała nas także dostępność środków na utrzymanie, modernizację, a w szczególności tworzenie nowych miejsc w prowadzonych przez powiaty jednostkach organizacyjnych.

Badając finansowanie zadań zleconych powiatom analizowane były dane o środkach i potrzebach związanych z pomocą uchodźcom tj. opłacaniem za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne oraz o środkach na prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

W sprawie tych samych kwestii ankietowano miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich także realizujące te zadania.

Tbl.27. PCPR - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r.

jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	min w %	max w %/ N
PCPR	zadania własne - obowiązkowe			
	pomoc pieniężna na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki dla osób opuszczających niektóre typy placówek	94,4%	50	100/ 16
	pomoc pieniężna na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dzieci i wypłacanie wynagrodzeń rodzinom zastępczym	93,4%	68	100/ 16
	utrzymanie dzieci z terenu powiatu umieszczonych w POW i rodzinach zastępczych na terenie innego powiatu	94,0%	59	100/ 16
	zadania własne - fakultatywne			
	jednorazowa pomoc przyznawana przez starostę rodzinom zastępczym	68,6%	0	100/ 16
	zadania zlecone			
opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne za uchodźców	100%	100	100/ 3	

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

W puli środków przeznaczonych na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki osób opuszczających placówki, średni poziom zabezpieczenia potrzeb finansowych powiatów wyniósł 94,4% (przeciętna ze wszystkich ankietowanych powiatów). Przy czym w niektórych powiatach środki przyznane w projekcie budżetu na rok 2006 na to zadanie pozwolą zaspokoić istniejące potrzeby w 100%, w innych w zaledwie w 50-ciu procentach.

Podobnie wygląda zabezpieczenie środków kierowanych do rodzin zastępczych. Pokrywają one od 68 do 100% potrzeb (średnio 93,4%) jeśli chodzi o pomoc pieniężną przyznawaną na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dzieci i wypłacanie wynagrodzeń rodzinom zastępczym i od 59 do 100% potrzeb (średnio 94%) jeśli chodzi o utrzymanie dzieci z terenu powiatu umieszczonych w placówkach opiekuńczo - wychowawczych i rodzinach zastępczych na terenie innego powiatu. Nieco odmiennie wygląda sytuacja w zakresie korzystania przez starostów z prawa przyznawania rodzinom zastępczym jednorazowej pomocy, będącego zadaniem fakultatywnym. Niektóre z powiatów wykazały, że nie przyznają takiej pomocy w ogóle.

Natomiast opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne za osoby posiadające status uchodźcy, jako zadanie zlecone, finansowane przez administrację rządową, posiada 100% zabezpieczenie, przy czym zadanie to realizują tylko trzy z 16 ankietowanych pcpr, zapewne z braku zapotrzebowania na taką formę pomocy.

Tbl.28. MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r. - zadania powiatu

jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	min w %	max w %/ N
MOPS	zadania własne - obowiązkowe			
	pomoc pieniężna na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki dla osób opuszczających niektóre typy placówek	100,0%	100	100/ 3
	pomoc pieniężna na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dzieci i wypłacanie wynagrodzeń rodzinom zastępczym	100,0%	100	100/ 3
	utrzymanie dzieci z terenu powiatu umieszczonych w POW i rodzinach zastępczych na terenie innego powiatu	94,3%	83	100/ 3
	zadania własne - fakultatywne			
	jednorazowa pomoc przyznawana przez prezydenta rodzinom zastępczym	53,3%	0	100/ 3
	zadania zlecone			
opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne za uchodźców	100%	100	100/ 2	

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

Inaczej od powiatów ziemskich oceniają posiadane środki (zabezpieczenie w budżetach na 2006 rok) powiaty grodzkie – Kraków, Nowy Sącz i Tarnów. W większości uznały one projektowane sumy za wystarczające do pokrycia istniejących potrzeb.

W zakresie finansowego wspierania rodzin zastępczych, finansowania usamodzielnień, pokrywania kosztów pobytu dzieci w placówkach opiekuńczo – wychowawczych innych powiatów oraz opłacania składek za uchodźców wykazują one pełne lub bliskie maksymalnemu zabezpieczeniu środków. Jedyne wyjątek

stanowi kwestia korzystania przez prezydenta z możliwości przyznania jednorazowej dodatkowej pomocy dla rodzin zastępczych na pokrycie kosztów nowo przyjmowanego dziecka – niektóre z mops (podobnie jak powiaty ziemskie) nie realizują takiej formy pomocy.

W ramach oceny budżetowania zadań powiatu zapytaliśmy także o zaspokojenie potrzeb finansowych na bieżące funkcjonowanie jednostek pomocy społecznej, niezbędne inwestycje w tych jednostkach i inwestycje tworzące w nich nowe miejsca. W analizie uwzględniono potrzeby dotyczące: powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodków adopcyjno – opiekuńczych, ośrodków interwencji kryzysowej, placówek opiekuńczo – wychowawczych, domów pomocy społecznej, mieszkań chronionych oraz innych ośrodków wsparcia i osobno (jako zadanie zlecone) ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Podobnie jak w przypadku opisanych powyżej świadczeń powiaty miały oszacować procentowo w jakim stopniu środki przyznane w projekcie budżetu na rok 2006 pozwolą im zaspokoić istniejące potrzeby. Przy czym szacowane potrzeby inwestycyjne dotyczyły miały wyłącznie zdiagnozowanych potrzeb powiatu w danym zakresie. Jednocześnie na pytania o utrzymanie i bieżące inwestycje w prowadzonych JOPS odpowiadały powiaty posiadające na swoim terenie określone jednostki, a pytanie o środki na inwestycje tworzące niezbędne nowe miejsca określonego rodzaju, pozostawało otwarte.

Tbl.29. PCPR - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r. - prowadzenie i inwestycje w jednostkach pomocy społecznej

Jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb w % <u>bieżące funkcjonow.</u>	min - max w %/ N	średni stopień zaspokojenia potrzeb w % <u>inwestycje</u>	min - max w %/ N	średni stopień zaspokojenia potrzeb w % <u>nowe miejsca</u>	min - max w %/ N
PCPR	powiatowe centrum pomocy rodzinie	93,4%	73-100/14	18,3%	0-100/12	-	-
	ośrodki adopcyjno-opiekuńcze	75,0%	50-100/2	-	-	-	-
	placówki opiekuńczo – wychowawcze	93,6%	80-100/12	24,0%	0-100/10	,0%	0-0/9
	mieszkania chronione	91,4%	61-100/8	23,3%	0-70/6	,0%	0-0/5
	domy pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym	93,7%	75-100/13	22,5%	0-90/12	,0%	0-0/11
	ośrodki interwencji kryzysowej	74,8%	50-100/9	22,9%	0-100/7	12,5%	0-100/8
	ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	95,0%	80-100/10	21,1%	0-100/9	,0%	0-0/9
	inne ośrodki wsparcia	100,0%	100-100/1	,0%	0-0/1	,0%	0-0/1

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

Z analizy danych zgromadzonych w odpowiedzi na tak zadane pytanie generalnie widać, iż bieżące potrzeby istniejących już jednostek są zabezpieczone w stopniu znacznych, natomiast potrzeby dotyczące przeprowadzenia koniecznych inwestycji, w stopniu o wiele mniejszym. Całkowicie brakuje środków na inwestycje tworzące nowe miejsca w opisywanych jednostkach. Przeciętny poziom zaspokojenia potrzeb finansowych na bieżące funkcjonowanie JOPS mieści się w przedziale od 75 do 100%, gdy jednocześnie środki na inwestowanie w tych jednostkach wystarczą, według oceny powiatów, na pokrycie jedynie około 20% istniejących potrzeb. Środków na inwestycje generujące poszerzenie liczby miejsc nie zabezpieczono w ogóle w projektach budżetów powiatów na rok 2006.

Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na bieżące prowadzenie i bieżące inwestycje w jednostkach pomocy społecznej powiatów grodzkich jest nieco większy niż w pozostałych powiatach. Poziom zaspokojenia takich potrzeb wynosi od 90 do 100%.

Tbl.30. MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r. - prowadzenie i inwestycje w jednostkach pomocy społecznej - zadania powiatu

Jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb w % <u>bieżące funkcjonow.</u>	min -max w %/N	średni stopień zaspokojenia potrzeb w % <u>inwestycje</u>	min -max w %/N	średni stopień zaspokojenia potrzeb w % <u>nowe miejsca</u>	min -max w %/N
MOPS	miejski ośrodek pomocy społecznej	95,0%	90-100/3	,0%	0-0/3	-	-
	ośrodki adopcyjno-opiekuńcze	98,3%	95-100/3	,0%	0-0/3	-	-
	placówki opiekuńczo - wychowawcze	100,0%	100-100/3	,0%	0-0/3	,0%	0-0/3
	mieszkania chronione	100,0%	100-100/2	50,0%	0-100/2	,0%	0-0/2
	domy pomocy społecznej	95,0%	85-100/3	39,3%	0-100/3	,0%	0-0/3
	ośrodki interwencji kryzysowej	98,3%	95-100/3	,0%	0-0/3	,0%	0-0/2
	ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	90,0%	70-100/3	66,7%	0-100/3	33,3%	0-100/3
	inne ośrodki wsparcia	92,5%	85-100/2	50,0%	0-100/2	,0%	0-0/1

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

Natomiast środków na inwestowanie w miejską infrastrukturę społeczną, skutkującą powiększeniem się liczby dostępnych w nich miejsc, nie zabezpieczono w projektach budżetów na rok 2006, podobnie jak w powiatach ziemskich. Jedyny wyjątek stanowią środki na rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi - 1 mops posiada środki na inwestycje, w wyniku której powstaną nowe miejsca, 3 mops piszą o posiadaniu 70% - tów środków na niezbędne bieżące inwestycje w prowadzonych ŚDS. Warto w tym miejscu przypomnieć, że prowadzenie i rozwój ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi – jedynych jednostek powiatowych z jakimikolwiek środkami na inwestycje poszerzające ofertę pomocową – jest zadaniem administracji państwowej, zleconym samorządom terytorialnym.

W świetle analizy wyników bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej na rok 2005/2006 widać, że poziom zabezpieczenia środków finansowych na realizację zadań gminnych jest także niewystarczający, szczególnie w zakresie realizacji zadań gminy o charakterze obowiązkowym.

Gminy, podobnie jak powiaty, miały procentowo oszacować finansowe zabezpieczenie realizowanych zadań. Liczba 0 oznaczała całkowity brak środków na dane świadczenie, a w pytaniu wyraźnie zaznaczono, iż dotyczy ono realnych potrzeb. Zakładając, że na tak postawione pytanie (instrukcja była jednoznaczna) odpowiadały wyłącznie gminy mające zapotrzebowanie na daną formę pomocy, zauważamy znaczne niezaspokojone potrzeby. Przy czym różnice w poziomie zaspokojenia potrzeb finansowych związanych z realizacją podstawowych zadań pomocy społecznej pomiędzy pojedynczymi gminami, były znaczne. W zasadzie w odniesieniu do prawie każdego z zadań gminnych znalazły się takie jednostki, które nie mają problemu z finansowaniem danej formy pomocy, tzn. zaplanowane

środki pozwolą zabezpieczyć zdiagnozowane potrzeby w całości oraz takie, które wykazują całkowity brak środków na realizację konkretnego świadczenia.

Szczególne braki ujawniają się w zabezpieczeniu środków (przeciętna dla wszystkich gmin) na: przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowego – średnie zabezpieczenie 32%, udzielanie schronienia – średnie zabezpieczenie 58%, wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom nie mającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ - średnie zabezpieczenie niespełna 61%, opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która rezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie zamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem - średnie zabezpieczenie potrzeb 69%.

Środków na przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowego nie posiadało w ogóle 68 ops. 29,5% ośrodków (33 gminy) środki finansowe na ten cel miało zabezpieczone w 100%-tach. Środki na organizowanie schronienia osobom tego potrzebującym miało w pełni zabezpieczone 58 ops (46,8%), a zupełnie ich brakowało w 36 innych gminach, co stanowi 29% wszystkich ankietowanych gmin.

W obszarze wypłacania zasiłków celowych pokrywających wydatki na świadczenia zdrowotne, całkowicie brakowało środków finansowych w 31 ginach (25,6%), z kolei w 62 kolejnych problem taki nie istniał, zabezpieczenie potrzeb finansowych w tym zakresie było pełne. Na opłacanie składek ubezpieczeniowych za osoby opiekujące się niesprawnymi członkami rodziny całkowicie brakowało pieniędzy 28 gminom, nie brakowało ich w 77 małopolskich ops. Pozostałe gminy oceniły posiadane środki na 1% do 90% pokrycia potrzeb.

Tbl.31. OPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r. - zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym

jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	min w %	max w %/N
OPS	udzielanie schronienia	57,8%	0	100/124
	zapewnianie posiłku	87,7%	30	100/136
	<i>w tym dożywianie dzieci</i>	86,1%	0	100/134
	zapewnianie niezbędnego ubrania	72,8%	0	100/134
	wypłacanie zasiłków okresowych	72,8%	10	100/136
	wypłacanie zasiłków celowych	81,4%	0	100/136
	wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego	75,9%	0	100/133
	wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom nie mającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ	60,6%	0	100/121
	przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowego	32,1%	0	100/112
	opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która rezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny...	68,9%	0	100/123

	organizowanie usług opiekuńczych (w tym usług specjalistycznych)	73,8%	0	100/128
	sprawianie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym	89,2%	0	100/131
	ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w dps	76,5%	0	100/132

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

W grupie zadań gminnych o charakterze obowiązkowym najwyższy przeciętny stopień zabezpieczenia środków dotyczył sprawienia pogrzebu – pokrycie potrzeb w blisko 90%-tach. Na to zadanie 100% potrzebnych środków posiadało 107 gmin, a całkowicie ich brakowało tylko w czterech.

Tbl.32. OPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r. - zadania własne gmin

jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	min w %	max w %/N
OPS	wypłacanie zasiłków specjalnych celowych	70,2%	0	100/136
	wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie	9,7%	0	100/109

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

Z zadań własnych gmin o charakterze fakultatywnym zupełnie nieaktywną formą pomocy wydaje się być przyznawanie świadczeń na ekonomiczne usamodzielnienie, bez względu na formę tego wsparcia - zasiłki, pożyczki, pomoc w naturze. Aż 93 gminy (85,3%) nie posiadają w budżetach na rok 2006 żadnych środków na ten cel. Średni stopień zabezpieczenia finansowego takich świadczeń w województwie wynosi niespełna 10%.

Środki na wypłacanie specjalnych zasiłków celowych gminy przeciętnie zabezpieczyły w 70%-tach.

Tbl.33. OPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w 2006 r. - zadania zlecone gminom

jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	min w %	max w %/N
OPS	wypłacanie zasiłków stałych	99,5%	78	100/136
	opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ	97,2%	0	100/136
	organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi	27,7%	0	100/107

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

Natomiast poziom zabezpieczenia środków finansowych na zadania administracji rządowej zlecone gminom - podobnie jak i w powiatach - jest znacznie wyższy od poziomu finansowania zadań własnych gmin, pokrywanych z budżetów lokalnych samorządów.

Wypłacanie zasiłków stałych przysługujących osobom całkowicie niezdolnym do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności i opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ można uznać za w pełni zabezpieczone finansowo – przeciętna dla województwa 99,5% i 97,2%. Tylko sześć gmin pisze o nieznacznym braku środków na pierwsze z wymienionych świadczeń (od 22% do 5%), trzy inne piszą o braku środków w ogóle na drugie z nich. Natomiast wiele gmin nie posiada zupełnie środków na organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi. 68 ośrodków (63,6%) nie ma żadnych środków na ten cel, a tylko 19 wykazuje pełne ich zabezpieczenie.

Szczegółowa analiza stopnia zaspokojenia potrzeb finansowych na realizację zadań gminnych prowadzonych przez miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich prowadzi do wniosków odmiennych niż w przypadku pozostałych gmin. Średni poziom finansowego zabezpieczenia realizowanych zadań jest w nich wyższy niż w innych gminach województwa, podobnie jak to miało miejsce w zestawieniu mops – pcpr, przy analizie zadań powiatowych.

Ponownie znaczna część zadań została przez wszystkie mops-y oceniona jako w pełni zabezpieczone finansowo, w pozostałych gminach sytuacja taka nie miała miejsca w przypadku żadnego z zadań. Zadania posiadające braki w finansowaniu w zasadzie także nie pokrywają się z tymi, na które w największym stopniu brakowało pieniędzy w pozostałych gminach. Powiaty grodzkie w szczególności skarżą się na braki środków na wypłatę zasiłków okresowych (przysługujących ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego), wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom nie mającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń (tu podobnie jak powiaty) i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego.

Tbl.34. MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r. - zadania własne gminy o charakterze obowiązkowym

jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	min w %	max w %/N
MOPS	udzielanie schronienia	100,0%	100	100/2
	zapewnianie posiłku	100,0%	100	100/3
	<i>w tym dożywianie dzieci</i>	100,0%	100	100/3
	zapewnianie niezbędnego ubrania	80,0%	50	100/3
	wypłacanie zasiłków okresowych	55,0%	40	75/3
	wypłacanie zasiłków celowych	76,7%	50	100/3
	wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego	66,7%	0	100/3
	wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom nie mającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ	56,7%	20	100/3
	przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowego	83,3%	50	100/3

	opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która rezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny...	100,0%	100	100/2
	organizowanie usług opiekuńczych (w tym usług specjalistycznych)	100,0%	100	100/3
	sprawianie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym	100,0%	100	100/2
	ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w dps	100,0%	100	100/3

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

Na zasiłki okresowe powiaty grodzkie mają środki, które pozwolą zabezpieczyć istniejące potrzeby w stopniu od 40 do 75%. Wypłacanie zasiłków celowych na świadczenia zdrowotne jest zabezpieczone w 20 -100% (średnia 56,7%), wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego średnio w 67%-tach.

Tbl.35. MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r. - zadania własne gminy

jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	min w %	max w %/N
MOPS	wypłacanie zasiłków specjalnych celowych	50,0%	0	100/3
	wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie	33,3%	0	100/3

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

W powiatach grodzkich podobnie jak w pozostałych gminach nie realizuje się pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie – dwa z trzech mops-ów nie posiadają żadnych środków na ten cel.

Tbl.36. MOPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r. - zadania zlecone gminom

jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb finansowych w %	min w %	max w %/N
MOPS	wypłacanie zasiłków stałych	100,0%	0	100/3
	opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ	100,0%	100	100/3
	organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi	98,3%	95	100/3

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

Zabezpieczenie środków na pokrycie kosztów realizacji zadań zleconych powiaty grodzkie oceniają jako pełne. Tylko jeden ośrodek wykazał 5%-owe braki środków potrzebnych na organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Małopolskim gminom, podobnie jak wcześniej powiatom, zadano pytania o finansowe możliwości inwestowania w lokalną infrastrukturę społeczną. Po analizie zgromadzonego materiału okazuje się, iż sytuacja w gminach w tym zakresie nieco odbiega od tej zaobserwowanej w powiatach. Zabezpieczenie środków na bieżące funkcjonowanie gminnych jednostek zbliżone jest poziomem do zabezpieczenia powiatów, gminy posiadają jednak przeciętnie znacznie więcej środków na ich rozwój, w tym także tworzenie nowych miejsc. Jednak niewiele gmin diagnozuje potrzeby inwestycyjne.

Tbl.37. OPS - Stopień zaspokojenia potrzeb finansowych na 2006 r. - prowadzenie i inwestycje w jednostkach pomocy społecznej

jednostka	Rodzaj świadczenia	średni stopień zaspokojenia potrzeb w % <u>bieżące funkcjonow.</u>	min -max w % / N	średni stopień zaspokojenia potrzeb w % <u>inwestycje</u>	min -max w % / N	średni stopień zaspokojenia potrzeb w % <u>nowe miejsca</u>	min -max w % / N
OPS	ośrodek pomocy społecznej	87,9%	15-100/119	28,0%	0-100/91	-	-
	placówki opiekuńczo - wychowawcze wsparcia dziennego	72,4%	20-100/16	29,6%	0-100/12	19,2%	0-100/13
	mieszkania chronione	90,0%	70-100/3	60,0%	20-100/2	50,0%	0-100/2
	domy pomocy społecznej o zasięgu gminnym	60,0%	10-100/3	33,7%	0-100/3	49,8%	0-100/4
	ośrodki wsparcia o zasięgu gminnym	88,2%	20-100/11	33,3%	0-100/9	12,5%	0-100/8
	środowiskowe domy samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi	92,5%	70-100/13	31,8%	0-100/11	27,3%	0-100/11

min – najniższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, max – najwyższy wskazywany poziom zabezpieczenia środków, N – liczba jednostek realizujących dane zadanie.

KADRA POMOCY SPOŁECZNEJ

Powiatowe centra pomocy rodzinie małopolski zatrudniają od 4 do 24 pracowników. Najczęstszy przypadek stanowią pcpr zatrudniające 6 do 10 pracowników – 7 jednostek (43,8 procent ogółu). Średnio powiatowe centrum pomocy rodzinie zatrudnia 10 pracowników, w tym 3 pracowników socjalnych. Jedno z powiatowych centrów województwa nie zatrudnia pracowników socjalnych w ogóle, 11 – nie zatrudnia specjalistów pracy z rodziną.

Poziom zatrudnienia w miejskich ośrodkach pomocy społecznej powiatów grodzkich jest znacznie wyższy – 80 i 86 pracowników w Nowym Sączu i Tarnowie oraz 464 pracowników w Krakowie – średnio 210 pracowników na jednostkę, w tym przeciętnie 125 pracowników socjalnych w każdym z mops. W dwóch z trzech mops-ów nie ma specjalistów pracy z rodziną.

Tbl.38. PCPR, MOPS - Poziom zatrudnienia

jednostka	liczba pracowników ogółem	liczba jednostek	%
PCPR	1-5	3	18,8%
	6-10	7	43,8%

	11-20	4	25,0%
	21-30	2	12,5%
MOPS	80	1	33,3%
	86	1	33,3%
	464	1	33,3%

Mimo, iż niski poziom zatrudnienia wskazywany jest przez jednostki jako podstawowa bariera w realizacji zadań i kwestia ta mniej lub bardziej wyraźnie pojawia się także w odpowiedziach na wiele innych pytań, powiatowe centra pomocy rodzinie nie wykazują znacznych braków w obsadzie kadrowej centrów, jeśli je o to zapytać szczegółowo.

10 z 16 ankietowanych powiatów nie wykazuje potrzeby zatrudnienia dodatkowych pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną (63%). 14 pcpr (88%) nie wykazuje braków w obsadzie kierowniczej. 2 centra wskazały na potrzebę przyznania 1 dodatkowego etatu kierowniczego, 5 na potrzebę przyznania 1 dodatkowego etatu na stanowiska: pracownik socjalny oraz specjalista pracy z rodziną. Jeden z powiatów wskazuje na brak 4 pracowników socjalnych.

Tbl.39. PCPR, MOPS - Brakujący pracownicy

jednostka	liczba brakujących pracowników	kadra kierownicza (l. jednostek)		pracownicy socjalni (l. jednostek)		specjaliści pracy z rodziną (l. jednostek)	
			%		%		%
PCPR	0	14	87,5%	10	62,5%	10	62,5
	1	2	12,5%	5	31,3%	5	31,3
	2	-	-	-	-	1	6,3
	4	-	-	1	6,3%	-	-
MOPS	0	3	100,0%	1	33,3%	1	33,3%
	1	-	-	-	-	1	33,3%
	2	-	-	-	-	1	33,3%
	17	-	-	1	33,3%	-	-
	90	-	-	1	33,3%	-	-

Większość powiatowych centrów pomocy rodzinie nie wykazuje zapotrzebowania na konsultantów różnych specjalności (13 jednostek, 81%), koordynatorów do spraw komputeryzacji (14 jednostek, 88%), radców prawnych (12 jednostek, 75%). Patrząc na powyższe dane można stwierdzić, że relatywnie najbardziej potrzebni byłiby pracownicy socjalni i radcy prawni, chociaż na braki tych fachowców uskarżają się pojedyncze centra. W kategorii „inne stanowiska” pcpr-y wymieniają głównie pracowników biurowych i pracowników księgowości.

Większe braki w zatrudnieniu zgłaszają natomiast miejskie ośrodki powiatów grodzkich, jeśli chodzi o pracowników socjalnych. Jeden z mops wykazuje brak 17 pracowników socjalnych, inny 90-ciu. Na pozostałe etaty zaproponowane w ankiecie (widnieją w tabelach) mops-y, podobnie jak pcpr-y, nie zgłaszały większego zapotrzebowania. W pojedynczych przypadkach wspomniano dodatkowo o pracownikach biurowych (jak w pcpr) i osobach, którym można by powierzyć przygotowywanie programów, projektów.

Tbl.40. PCPR, MOPS - Brakujący pracownicy – c.d.

jednostka	liczba brakujących pracowników	konsultanci (l. jednostek)		koord. ds. komputeryz. (l. jednostek)		radcy prawni (l. jednostek)	
			%		%		%
PCPR	0	13	81,3%	14	87,5%	12	75,0%
	0,5	-	-	-	-	1	6,3%
	1	1	6,3%	2	12,5%	3	18,8%
	2	2	12,5%	-	-	-	-
MOPS	0	3	100,0%	3	100,0%	2	66,7%
	0,5	-	-	-	-	1	33,3%
	1	-	-	-	-	-	-

Przeciętny ośrodek pomocy społecznej w Małopolsce zatrudnia średnio 13 pracowników. Jednak przyglądając się danym szczegółowym widać, że poziom zatrudnienia jest znacznie zróżnicowany w poszczególnych jednostkach, po części uzasadniony wielkością gminy, na której terenie funkcjonuje ops. Wśród ankietowanych ośrodków najliczniejszą kategorię stanowią, podobnie jak w powiatach, te jednostki które zatrudniają od 6 do 10 pracowników. W gminach takich jednostek jest 55 czyli 40,4% wszystkich uczestniczących w bilansie, w powiatach 7, co stanowi 43,8% ankietowanych pcp. Liczną grupę stanowią ops, w których zatrudnionych jest do 5 pracowników – 36 ośrodków, 26,5%, w powiatach takich jednostek było 18,8% (3 pcp). Trzecią kategorię ośrodków pod względem ilości zatrudnionych pracowników stanowią te, w których pracuje 11 do 20 osób tj. 23 jednostki czyli 17% badanych (w powiatach były 4 takie pcp, 25%). Funkcjonują także pojedyncze ośrodki znacząco odbiegające poziomem zatrudnienia od pozostałych, zatrudniające kilkudziesięciu pracowników, nawet do 100 osób (w grupie tej nie są ujęte mops-y powiatów grodzkich). Generalnie widać, iż ośrodki zatrudniające do 10 osób stanowią blisko trzy czwarte ogółu małopolskich ops.

Tbl.41. OPS - Poziom zatrudnienia

jednostka	liczba pracowników ogółem	liczba jednostek	%
OPS	1-5	36	26,5%
	6-10	55	40,4%
	11-20	23	16,9%
	21-30	10	7,4%
	31-50	8	5,9%
	51-75	2	1,5%
	76-100	2	1,5%
Ogółem		136	100,0%

Ustawa o pomocy społecznej nakazuje zatrudniać w ośrodku pomocy społecznej pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy, w stosunku jeden pracownik socjalny na 2 tysiące mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników „na ośrodek”. Jednak 36 gmin (26,5%) zatrudnia mniej niż 3 pracowników socjalnych czyli poniżej ustawowego wymogu, w tym jeden z ośrodków twierdzi, że nie zatrudnia pracowników socjalnych w ogóle.

W 8 ośrodkach zatrudnionych jest po jednym pracowniku socjalnym (5,9% jednostek), w 27 (20%) pracuje ich po dwóch. Pozostałe ośrodki (100 jednostek, 73,5%) zatrudniają pracowników socjalnych zgodnie z przepisami dot. ich minimalnej ilości - od trzech do 25-ciu.

Tbl.42. OPS - Poziom zatrudnienia - pracownicy socjalni

jednostka	liczba pracowników ogółem	ilość jednostek	%
OPS	0	1	,7%
	1	8	5,9%
	2	27	19,9%
	3	33	24,3%
	4-9	50	36,8%
	10-15	12	8,8%
	16-25	5	3,7%
Ogółem		136	100,0%

Małopolskie gminy oceniają sytuację kadrową w ośrodkach nieco gorzej niż powiaty. Najczęściej brakuje pracowników socjalnych. W blisko 72% ośrodków brakuje tych pracowników. Prawie 40% ops wykazuje zapotrzebowanie na jeden etat na stanowisku pracownika socjalnego (54 jednostki). Kolejne 43 jednostki (31,5%) zatrudniłyby w ośrodku dodatkowo od 0,5 (pół etatu) do 9 pracowników socjalnych. 27% ops widzi konieczność dodatkowych etatów kierowniczych (od 0,5 do 2 etatów). 33 z ankietowanych ośrodków pomocy społecznej wykazuje brak pracowników do realizacji usług opiekuńczych dla mieszkańców gminy, kolejnych 26 na brak pracowników do specjalistycznego ich rodzaju.

Tbl.43. OPS - Brakujący pracownicy

jednostka	liczba brakujących pracowników	kadra kierownicza (l. jednostek)	%	pracownicy socjalni (l. jednostek)	%	pracownicy do usług opiekuńczych (l. jednostek)	%
OPS	0	99	72,8%	39	28,7%	103	75,7%
	0,5	1	,7%	4	2,9%	1	,7%
	1	33	24,3%	54	39,7%	23	16,9%
	1,5	1	,7%	3	2,2%	-	-
	2	2	1,5%	18	13,2%	7	5,1%
	3	-	-	5	3,7%	2	1,5%
	4	-	-	8	5,9%	-	-
	5	-	-	3	2,2%	-	-
	8	-	-	1	,7%	-	-
9	-	-	1	,7%	-	-	

31 z ankietowanych ośrodków pomocy społecznej do prawidłowej realizacji działań potrzebowałyby zatrudnić konsultantów różnych dziedzin, a w 39 ośrodkach brakuje koordynatorów do spraw komputeryzacji.

Największe potrzeby, podobnie jak w powiatach, obok zatrudnienia dodatkowych pracowników socjalnych, gminy wykazują odnośnie radców prawnych. 66 gminnych ośrodków pomocy społecznej (blisko połowa ankietowanych) potrzebowałyby radcy prawnego do konsultacji podejmowanych decyzji. Brak radców prawnych w sytuacji często zmieniających się przepisów i różnych ich wykładni, gminy wykazały również

w odpowiedziach na pytania o podstawowe problemy w realizacji zadań pomocy społecznej.

Tbl.44. OPS - Brakujący pracownicy – c.d

jednostka	liczba brakujących pracowników	prac do specjalist. usług opiek. (l. jednostek)	%	konsultanci (l. jednostek)	%	koord. ds. komputeryz. (l. jednostek)	%	radcy prawni (l. jednostek)	%
OPS	0	110	80,9%	104	77,0%	97	71,3%	70	51,5%
	0,2-0,4	-	-	1	,7%	2	1,4%	11	8,0%
	0,5	1	,7%	3	2,2%	3	2,2%	14	10,3%
	1	17	12,5%	19	14,1%	34	25,0%	41	30,1%
	1,25	1	,7%	-	-	-	-	-	-
	1,5	-	-	2	1,5%	-	-	-	-
	2	7	5,1%	5	3,7%	-	-	-	-
3	-	-	1	,7%	-	-	-	-	

Gminy wykazywały także na braki na innych, niż zaproponowane w ankiecie, stanowiskach. Przede wszystkim wskazywano na potrzebę zatrudnienia dodatkowych pracowników do obsługi świadczeń rodzinnych, dodatków mieszkaniowych i zadań wynikających z ustawy o dłużnikach alimentacyjnych. Była to najliczniejsza grupa odpowiedzi w kategorii „inne potrzebne stanowiska”. Drugą najpotrzebniejszą kategorią pracowników w ośrodkach pomocy społecznej – spoza wyżej wymienionych - okazali się być księgowi. W kategorii „inne potrzebne stanowiska” obok pracowników niezbędnych do obsługi powyższych zadań dodatkowych powtarzali się oni najczęściej.

Blisko 70% powiatowych centrów pomocy rodzinie (11 jednostek) nie zatrudnia pracownika, który posiadałby specjalizację w zawodzie pracownik socjalny. W trzech powiatach zatrudniony był 1 pracownik ze specjalizacją pierwszego stopnia, w dalszych dwóch powiatowych centrach pomocy rodzinie specjalizację z zakresu pracy socjalnej posiadało po 2 pracowników. W powiatach grodzkich pracowników mających tytuł specjalisty I stopnia w zakresie pracy socjalnej było więcej - 3, 15 i 66.

Tbl.45. PCPR, MOPS - Pracownicy ze specjalizacjami

jednostka	liczba pracowników	specjalizacja z pracy socjalnej I stopnia (l. jednostek)	%	specjalizacja z pracy socjalnej II stopnia (l. jednostek)	%
PCPR	0	11	68,8%	16	100,0%
	1	3	18,8%	-	-
	2	2	12,5%	-	-
MOPS	0	-	-	3	100,0%
	3	1	33,3%	-	-
	15	1	33,3%	-	-
	66	1	33,3%	-	-

Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie w większości nie są też zainteresowani podejmowaniem specjalizacji zawodowych z zakresu pracy socjalnej w najbliższej przyszłości. Zainteresowania specjalizacjami I i II stopnia nie wykazują pracownicy 75% z ankietowanych 16 pcpr. Natomiast nieco większym zainteresowaniem wśród pracowników powiatów cieszy się specjalizacja z zakresu

organizacji pomocy społecznej - w 7 pcpr są pracownicy (od 1 do 3), którzy chcieliby się specjalizować w tym zakresie.

Tbl.46. PCPR, MOPS - Zainteresowanie specjalizacjami

jednostka	liczba zainteresowanych pracowników	organizacja pomocy społecznej (l. jednostek)	%	specjalizacja I stopnia z pracy socjalnej (l. jednostek)	%	specjalizacja II stopnia z pracy socjalnej (l. jednostek)	%
PCPR	0	9	56,3%	12	75,0%	12	75,0%
	1	3	18,8%	2	12,5%	3	18,8%
	2	3	18,8%	-	-	-	-
	3	1	6,3%	2	12,5%	1	6,3%
MOPS	0	-	-	-	-	-	-
	1	2	66,7%	-	-	-	-
	4	-	-	-	-	1	33,3%
	5	-	-	1	33,3%	1	33,3%
	6	-	-	1	33,3%	-	-
	9	-	-	1	33,3%	-	-
	17	1	33,3%	-	-	-	-
26	-	-	-	-	1	33,3%	

Większe zainteresowanie uzupełnianiem wiedzy i doskonaleniem umiejętności zawodowych w ramach specjalizacji I i II stopnia wykazują pracownicy miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich. W każdym z nich zainteresowanych doksztalcaniem się w ramach specjalizacji I stopnia jest od 5 do 9 pracowników. W każdym z nich są też pracownicy zamierzający się specjalizować w pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej (II stopień specjalizacji), w tym w jednym z mops aż 26 pracowników. Przy czym pamiętać należy, iż miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich charakteryzują się wyższym poziomem zatrudnienia. Przy wyższym poziomie zatrudnienia łatwiej jest znaleźć osoby chętne do podnoszenia kwalifikacji, delegować zadania, poświęcać czas na samodoskonalenie. Pracownicy mops chcący pogłębiać wiedzę i doskonalić umiejętności pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej są zainteresowani podjęciem specjalizacji II stopnia na kierunkach pracy socjalnej z (wg liczby wskazań): osobami bezrobotnymi, osobami z zaburzeniami psychicznymi, osobami będącymi ofiarami przemocy, dziećmi, osobami starszymi, osobami uzależnionymi, w szczególności od alkoholu i narkotyków oraz osobami bezdomnymi wychodzącymi z bezdomności oraz rodzinami tych osób.

Pytając pracowników pomocy społecznej o posiadanie specjalizacji oraz zainteresowanie nimi w przyszłości, zadano także pytanie o specjalizacje z organizacji pomocy społecznej wymagane od osób kierujących jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej. W wyniku analizy udzielonych odpowiedzi widać, że szefowie trzech powiatowych centrów pomocy społecznej nie posiadają specjalizacji z zakresu pomocy społecznej. W powiatach grodzkich taka sytuacja nie występuje.

Tbl.47. PCPR, MOPS - Specjalizacja z organizacji pomocy społecznej – szefowie jednostek

jednostka	specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba jednostek	%
PCPR	NIE	3	18,8%
	TAK	13	81,3%
Ogółem		16	100,0%
MOPS	NIE	0	,0%
	TAK	3	100,0%
Ogółem		3	100,0%

Podobnie kształtują się dane dotyczące zdobywania specjalizacji z zakresu pomocy społecznej przez pracowników gmin. W większości (99 gmin, blisko 73% ankietowanych) gminnych ośrodków pomocy społecznej nie pracują osoby będące specjalistami pierwszego stopnia w zakresie pracy socjalnej. W pozostałych 37 ośrodkach zatrudnionych jest od 2 do 9 pracowników socjalnych legitymujących się dyplomem specjalisty I stopnia. Żaden pracownik 136 ankietowanych ops, podobnie jak w pcp i mops, nie posiada specjalizacji II stopnia

Tbl.48. OPS - Pracownicy ze specjalizacjami

jednostka	liczba pracowników	specjalizacja z pracy socjalnej I stopnia (I. jednostek)	%	specjalizacja z pracy socjalnej II stopnia (I. jednostek)	%
OPS	0	99	72,8%	136	100,0%
	1	14	10,3%	-	-
	2	8	5,9%	-	-
	3	4	2,9%	-	-
	4	4	2,9%	-	-
	5	1	,7%	-	-
	6	3	2,2%	-	-
	7	1	,7%	-	-
	9	1	,7%	-	-
	10	1	,7%	-	-

Pracownicy gmin w większym stopniu niż pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie (podobnie jak pracownicy socjalni mops-ów grodzkich) są jednak zainteresowani podjęciem w najbliższej przyszłości specjalizacji I i II stopnia z zakresu pracy socjalnej. Pracownicy socjalni wielu ośrodków deklarują chęć dokończenia się w takiej formie. Przy czym chętnych do podjęcia tej specjalizacji jest w nich: od 1 pracownika (26 ops) do aż 11 pracowników w przypadku jednego z ośrodków. Pracownicy gminnych ośrodków pomocy społecznej wykazują natomiast relatywnie mniejsze zainteresowanie podejmowaniem specjalizacji z organizacji pomocy społecznej, chociaż i wśród nich są osoby zainteresowane tymi formami szkoleniowymi. Chęć specjalizowania się w pracy socjalnej z określonymi grupami będącymi w kręgu zainteresowania pomocy społecznej (II stopień specjalizacji) deklarują pracownicy socjalni 38 (28% jednostek) ze 136 jednostek gminnych

objętych bilansem (99 pracowników). Podjęciem specjalizacji z organizacji pomocy społecznej jest natomiast zainteresowanych 63 pracowników 41 ops (30% jednostek). Ci pracownicy socjalni gmin, którzy pragną podjąć specjalizację II stopnia najczęściej chcieliby się specjalizować w pracy socjalnej z osobami bezrobotnymi, następnie w pracy socjalnej z osobami starszymi, osobami z zaburzeniami psychicznymi i osobami będącymi ofiarami przemocy. W kilkudziesięciu ośrodkach nie ma pracowników zainteresowanych specjalizacjami.

Być może zapis wprowadzony do ustawy o pomocy społecznej z dniem 1 stycznia 2006 roku, mówiący o przysługującym pracownikom socjalnym zwrocie połowy kosztów uczestnictwa w szkoleniach w zakresie specjalizacji zawodowej w zawodzie pracownika socjalnego wpłynie na zmianę opisywanej sytuacji.

Tbl.49. OPS - Zainteresowanie specjalizacjami

jednostka	liczba zainteresowanych pracowników	specjalizacja z organizacji pomocy społecznej (I. jednostek)		specjalizacja I stopnia z pracy socjalnej (I. jednostek)		specjalizacja II stopnia z pracy socjalnej (I. jednostek)	
			%		%		%
OPS	0	95	69,9%	61	44,9%	98	72,1%
	1	28	20,6%	26	19,1%	14	10,3%
	2	8	5,9%	18	13,2%	9	6,6%
	3	3	2,2%	12	8,8%	8	5,9%
	4	-	-	6	4,4%	3	2,2%
	5	2	1,4%	6	4,4%	2	1,5%
	6	-	-	3	2,2%	-	-
	7	-	-	1	,7%	-	-
	9	-	-	1	,7%	1	,7%
	10	-	-	1	,7%	-	-
	11	-	-	1	,7%	-	-
	12	-	-	-	-	1	,7%

43 ośrodkami pomocy społecznej (32%, częściej niż w powiatach) kierują osoby nie posiadające specjalizacji z organizacji pomocy społecznej.

W 13 ops (z 25 jednostek, w których są takie stanowiska) specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiada pozostała kadra kierownicza⁷ (19 osób z grupy 78 zatrudnionych na takich stanowiskach w ops).

Tbl.50. OPS - Specjalizacja z organizacji pomocy społecznej – szefowie jednostek

jednostka	specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba jednostek	%
OPS	NIE	43	31,6%
	TAK	93	68,4%
Ogółem		136	100,0%

⁷ Do kategorii "pozostała kadra kierownicza" zaliczono zastępców dyrektorów / kierowników, a także kierowników działów, zespołów i sekcji.

Próbując zbadać warunki pracy kadry pomocy społecznej Małopolski, pracownikom ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie zadano pytania o dostęp do fachowej literatury, dostęp do Internetu, wyposażenie w sprzęt komputerowy potrzebny do codziennej pracy, a także o warunki lokalowe istotne ze względu na komfort pracy kadry, jak i na kontakty z klientami.

Jeśli chodzi o warunki lokalowe, statystycznie w najtrudniejszej sytuacji pod tym względem są pracownicy miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich, w relatywnie najlepszej pracownicy pcpr.

W miejskich ośrodkach pomocy społecznej średnio w jednym pomieszczeniu pracuje więcej niż 3 pracowników. W nieco lepszych warunkach pod względem „zagęszczenia” pomieszczeń wykonują swe obowiązki pracownicy gminnych ośrodków pomocy społecznej - pracują najczęściej w pomieszczeniach zajmowanych przez 3 pracowników (2,8). W przypadku powiatowych centrów pomocy rodzinie, gdzie sytuacja jest najbardziej „komfortowa” przeciętnie pracuje się w pokojach dwuosobowych.

Tbl.51. Warunki lokalowe JOPS

jednostka	średnia ilość osób w pokoju
MOPS	3,2
OPS	2,8
PCPR	2,2

Przy czym, jeżeli przyjrzeć się pojedynczym jednostkom daje się zauważyć fakt, iż przypadki najtrudniejsze dotyczą jednak gminnych ops. To właśnie w gminnych ośrodkach pomocy społecznej zanotowano przypadki pracy w pomieszczeniach 6 - osobowych. W powiatach, w tym grodzkich takich przypadków nie było - maksymalne w jednym pokoju wykonywało swe obowiązki 4 pracowników.

Najkorzystniejsza sytuacja pod względem dostępu do sprzętu komputerowego, podobnie jak pod względem komfortu pomieszczeń pracy, dotyczy powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Średni poziom komputeryzacji w jednostkach pomocy społecznej (obliczony na podstawie stosunku liczby pracowników jednostki do ilości komputerów w ośrodku) wyniósł 0,6 w przypadku powiatów grodzkich, 0,8 w przypadku gmin i prawie 0,9 w przypadku powiatów ziemskich. Przy czym zarówno najtrudniejsze (jak poprzednio), ale i najkorzystniejsze przypadki jednostkowe dotyczyły gminnych ośrodków pomocy – od 0,25 do 1,5 stanowiska komputerowego na jednego pracownika jednostki. Jednocześnie, tylko w przypadku miejskich ośrodków pomocy społecznej, w żadnej jednostce nie zanotowano sytuacji by każdy pracownik posiadał komputer do swojej dyspozycji. We wszystkich trzech ankietowanych mops grodzkich pracownicy korzystają z komputerów zamiennie – od 0,4 do maksymalnie 0,8 stanowiska komputerowego na jednego pracownika.

Tbl.52. Poziom komputeryzacji w JOPS

jednostka	poziom komputeryzacji
MOPS	0,6

OPS	0,8
PCPR	0,9

Gminne ośrodki pomocy społecznej charakteryzują się minimalnie mniejszym niż jednostki powiatowe dostępem do Internetu, głównie w zakresie stałego z nim połączenia.

Tbl.53. Dostęp do Internetu w JOPS

		OPS		MOPS		PCPR	
		I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
dostęp do Internetu	tak	132	99,2%	3	100,0%	16	100,0%
	nie	1	0,8%	0	0,0%	0	0,0%
	Ogółem	133	100,0%	3	100,0%	16	100,0%

Wszystkie ankietowane powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich posiadają dostęp do sieci internetowej, w tym 15 z 16 ankietowanych pcpr oraz 2 z 3 mops posiada tzw. stałe łącze. Dostępu do Internetu w ogóle nie posiada jeden ze 133 ośrodków pomocy społecznej, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie. Stałe łącze internetowe ma zainstalowane 86% ops, a 18 ankietowanych ośrodków nie posiada stałego połączenia z Internetem.

Tbl.54. Stałe łącze Internetowe w JOPS

		OPS		MOPS		PCPR	
		I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
stałe łącze	tak	111	86,0%	2	66,7%	15	93,8%
	nie	18	14,0%	1	33,3%	1	6,3%
	Ogółem	129	100,0%	3	100,0%	16	100,0%

14 gminnych ośrodków pomocy społecznej i 2 powiatowe centra pomocy nie zapewniają pracownikom dostępu do żadnych fachowych czasopism. Liczba ta byłaby większa, gdyby do grupy jednostek deklarujących prenumeraty fachowych czasopism różnego typu nie zaliczać tych prenumerujących wyłącznie pozycje, będące pomocne księgowym czy kadrowym oraz tych, które w poczet czasopism mających być podręczną biblioteczką pracownika socjalnego, zaliczyły dzienniki ustaw, dzienniki urzędowe czy Monitor Polski.

Małopolskie ośrodki pomocy społecznej najczęściej prenumerują „Pracownika socjalnego” - aktualności i wskazówki z zakresu praktyki zawodowej i organizacji pracy w placówkach pomocy społecznej – na prenumeratę tego periodyka wskazało aż 66 ops z ankietowanej grupy gminnych jednostek. Równie często ośrodki prenumerują „Pracę socjalną” - kwartalnik wydawany przez Instytut Rozwoju Służb Społecznych, pismo skierowane do pracowników socjalnych, pracowników instytucji zajmujących się pomocą społeczną, organizacji pozarządowych oraz wykładowców, a także studentów kierunków pedagogicznych i pokrewnych (51 ops). Prenumerowane są także „Problemy społeczne” – aktualne informacje z zakresu pomocy społecznej (49 ops).

Tbl.55. JOPS - Prenumerowane czasopisma fachowe

		OPS		MOPS		PCPR	
		I. jednostek	%	I. jednostek	%	I. jednostek	%
prenumerata czasopism fachowych	tak	121	89,6%	3	100,0%	14	87,5%
	nie	14	10,4%	0	0,0%	2	12,5%
	Ogółem	135	100,0%	3	100,0%	16	100,0%

Zainteresowaniem pracowników pomocy społecznej cieszą się także inne pozycje. Czytana jest „Pomoc społeczna w praktyce” - poradnik dla pracowników socjalnych i osób zarządzających placówkami socjalnymi, zawierający informacje i fachowe porady z zakresu pomocy społecznej, komentarze i wskazówki, wzory oraz przykłady zastosowania procedur (prenumeruje ją 23 ops); „Niebieska Linia” - dwumiesięcznik poświęcony psychologicznym, prawnym i terapeutycznym aspektom przemocy, pismo prezentujące polskie i zagraniczne prace badawczo - naukowe, dokonania placówek niosących pomoc ofiarom i sprawcom przemocy, dane epidemiologiczne, przegląd literatury i zasoby internetowe. Adresatami "Niebieskiej Linii" są: terapeuci, psycholodzy, pracownicy socjalni, pedagodzy, socjolodzy, policjanci, kuratorzy sądowi, sędziowie i prokuratorzy, lekarze i pielęgniarki, studenci nauk humanistycznych, osoby zajmujące się kreowaniem polityki społecznej (tytuł ten prenumeruje 13 ops).

Wśród pozostałych tytułów znalazły się (mniej liczne) pozycje poświęcone problematyce uzależnień takie jak „Remedium”, „Świat problemów”, a także „Integracja” - magazyn dla osób niepełnosprawnych, ich rodzin i przyjaciół.

Tbl.56. OPS - Prenumerowane czasopisma fachowe - tytuły

Tytuł	I. jednostek
Pracownik Socjalny	66
Praca Socjalna	51
Problemy Społeczne	49
Pomoc Społeczna w Praktyce	23
Niebieska Linia	13
Na temat/Wspólne Tematy	9
Polityka Społeczna	5
Świat Problemów	3
Remedium	2
Rzeczpospolita	2
Integracja	1
Gazeta Prawna	17
Kadry i Płace	1
Rachunkowość Budżetowa	14
Służba Pracownicza	9
Przegląd Ubezpieczeniowy	7
Buchalter	5
Serwis Prawno – Pracowniczy	4
Ubezpieczenia Społeczne w Praktyce	3
Monitor Polski	3
Dziennik Ustaw	3
Personel od A do Z	2
Teczka Kadrowca	2
Ubezpieczenia i Prawo Pracy	2
Monitor – prawo pracy i ubezpieczeń	2
Monitor Księgowego	1

Doradca Podatnika	1
Auxilium Socjale	1

Jednocześnie ośrodki pomocy społecznej prenumerują znaczną ilość publikacji nie związanych z bezpośrednio z pomocą społeczną – publikacje z zakresu spraw rachunkowych, pracowniczych, ubezpieczeń, źródła prawa, interpretacje przepisów.

Tbl.57. MOPS - Prenumerowane czasopisma fachowe - tytuły

Tytuł	I. jednostek
Praca Socjalna	3
Na temat/Wspólne Tematy	3
Pracownik Socjalny	1
Pomoc Społeczna w Praktyce	1
Gazeta ngo.pl	1
Integracja	1
Niepełnosprawność i Rehabilitacja	1
Polityka Społeczna	1
Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze	1
Niebieska Linia	1
Służba Pracownicza	1
Charaktery	1
Wspólnota	1
Zamówienia Publiczne – Doradca	1
Dziennik Ustaw	1
Gazeta Prawna	1
Przegląd Ubezpieczeniowy	1
Praca i Zabezpieczenia Społeczne	1
Dziennik Urzędowy Ministerstwa Finansów	1
Dziennik Urzędowy GUS	1
Dziennik Urzędowy Ministerstwa Zdrowia	1
Chip	1

Zakres prenumeraty czasopism fachowych w powiatach, również grodzkich, wygląda podobnie jak w gminach. Wśród prenumerowanych pozycji pojawiają się w większości te same tytuły i podobnie jak w gminach największym zainteresowaniem cieszy się „Praca socjalna”, „Pracownik Socjalny”, „Na Temat”. Wśród pozostałych pozycji nie związanych bezpośrednio z pomocą społeczną, wymienia się także podobne publikacje tj. „Gazetę Prawną”, „Służbę pracowniczą”, „Rachunkowość Budżetową” i Dzienniki Ustaw. Również proporcje pomiędzy zamawianymi czasopismami fachowymi kierowanymi do pracowników socjalnych, a innymi pozycjami, są zbliżone do tych istniejących w gminach.

Tbl.58. PCPR - Prenumerowane czasopisma fachowe - tytuły

Tytuł	I. jednostek
Praca Socjalna	6
Pracownik Socjalny	6
Problemy Społeczne	6
Integracja	4
Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze	1
Niebieska Linia	1
Pomoc Społeczna w Praktyce	1
Na Temat/Wspólne tematy	1
Polityka Społeczna	1
Bifron	1

Rachunkowość Budżetowa	3
Gazeta Prawna	2
Dziennik Ustaw	1
Monitor Prawa Pracy i Ubezpieczeń	1
Serwis Administracyjny – Rządowy	1
Służba Pracownicza	1

POTRZEBY SZKOLENIOWE KADR POMOCY SPOŁECZNEJ

Na użytek niniejszego opracowania zapytaliśmy pracowników zatrudnionych na różnych stanowiskach w jednostkach pomocy społecznej (kadra kierownicza, pracownicy socjalni, specjaliści pracy z rodziną, pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze) o tematy szkoleń, którymi byliby zainteresowani i które byłyby najbardziej przydatne w ich codziennej pracy, podnosząc jej jakość.

18 ze 136 ankietowanych ośrodków pomocy społecznej oraz jedno z 16 ankietowanych pcpwr nie wykazało potrzeb szkoleniowych swoich pracowników, w powiatach grodzkich nie było jednostki niezainteresowanej szkoleniami.

Jako pierwszych o potrzeby szkoleniowe zapytano pracowników tworzących kadrę kierowniczą jednostek gminnych – dyrektorów, zastępców dyrektorów, kierowników oraz ich zastępców, a także kierowników działów, zespołów i sekcji, jeśli tacy byli zatrudnieni. Byli oni najbardziej zainteresowani szkoleniami z zakresu przepisów prawa – blisko 60% wszystkich wskazanych potrzeb szkoleniowych, dotyczyło szkoleń związanych z interpretacją i stosowaniem przepisów regulujących funkcjonowanie wielu dziedzin. Wskazywano na potrzebę szkoleń z zakresu ustawy o pomocy społecznej i przepisów wykonawczych do ustawy, ustawy o świadczeniach rodzinnych, ustawy o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej, prawa zamówień publicznych, Kodeksu Postępowania Administracyjnego, prawa pracy, rachunkowości budżetowej, archiwizacji akt.

Następne, najczęściej zgłaszane potrzeby szkoleniowe osób kierujących ośrodkami pomocy dotyczyły informacji na temat możliwości pozyskania środków z funduszy strukturalnych na realizację zadań (24 ops) oraz kwestii związanych z zarządzaniem (28 ops).

Pozostałe, rzadziej powtarzające się wybory, dotyczyły – metodologii budowania lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych (9 ops), tworzenia programów pomocowych (8 ops), zapobiegania zespołowi wypalenia zawodowego (6 ops).

Tbl.59. OPS - Potrzeby szkoleniowe kadry kierowniczej

temat	liczba jednostek
Interpretacja przepisów prawa (pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, dłużnicy alimentacyjni, działalność pożytku publicznego, zatrudnienie socjalne, interwencja kryzysowa, ochrona danych osobowych, ustalanie odpłatności za pobyt w dps)	66

Zarządzanie	28
Pozyskiwanie funduszy unijnych	24
Kodeks Postępowania Administracyjnego	16
Prawo pracy	11
Tworzenie strategii rozwiązywania problemów społecznych	9
Tworzenie programów pomocowych	8
Finanse i rachunkowość	7
Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu	6
Instrukcja kancelaryjna, archiwizacja akt	5
Zamówienia publiczne w pomocy społecznej	4
Kontrakt socjalny	1
PR w pomocy społecznej	1

Kadra kierownicza miejskich ośrodków pomocy społecznej powiatów grodzkich dzieli swoje zainteresowania w zakresie szkolenia zawodowego pomiędzy przepisy prawa, a zagadnienia związane z zarządzaniem. Natomiast kadra kierownicza powiatowych centrów pomocy rodzinie punkt ciężkości swoich zainteresowań w zakresie doskonalenia zawodowego przesuwają z kwestii prawnych na zagadnienia bezpośrednio związane z realizowanymi zadaniami, chociaż problemy stosowania przepisów także i przez tę grupę pracowników są zauważane. Przede wszystkim chcieliby oni doskonalić warsztat pracy z rodzinami wieloproblemowymi, rodzinami uwikłanymi w przemoc domową, są także zainteresowani terapią rodzin (6 pcpr). Kadra kierownicza 5 z 15 powiatowych centrów pomocy rodzinie, które zgłosiły potrzeby szkoleniowe jest także zainteresowana pozyskiwaniem środków unijnych na projekty będące realizacją zadań powiatu z zakresu pomocy społecznej.

Tbl.60. MOPS - Potrzeby szkoleniowe kadry kierowniczej

temat	liczba jednostek
Zarządzanie	3
Interpretacja przepisów prawa (pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, dłużnicy alimentacyjni)	2
Kontrakt socjalny – superwizja	1
Kodeks Postępowania Administracyjnego	1
Pozyskiwanie funduszy – źródła finansowania projektów, programów	1
Reintegracja zawodowa	1

Tbl.61. PCPR - Potrzeby szkoleniowe kadry kierowniczej

temat	liczba jednostek
Interwencja kryzysowa, praca z rodziną dotkniętą przemocą, terapia rodzin, praca z rodziną wieloproblemową	6
Pozyskiwanie funduszy unijnych	5
Interpretacja przepisów prawa (pomoc społeczna – unijne akty prawne, prawo pracy, finansowanie i kontrola wtz, pomoc publiczna z wzgl. pomocy de minimis)	4
Prawo pracy, nabór na stanowiska w samorządzie	3
Komunikacja i negocjacje	3
Zarządzanie	2
Współpraca – ops z pcpr, pcpr z sądami rodzinnymi	2

Realizacja zadań PFRON	2
Kodeks Postępowania Administracyjnego	1
Zarządzanie projektami	1
PR w pomocy społecznej	1
Praca z klientem trudnym	1
Rozwój zastępczego rodzicielstwa	1

Wśród pracowników socjalnych ośrodków pomocy społecznej zdecydowanie dominowały potrzeby szkoleniowe z zakresu tematyki prawnej, w szczególności dotyczące Kodeksu Postępowania Administracyjnego. Wskazania na konieczność pogłębiania swojej wiedzy w zakresie zagadnień prawnych stanowiły blisko 40% wszystkich wskazań w tej grupie, były to potrzeby pracowników socjalnych aż 96 jednostek. Obok potrzeby szkolenia się w zakresie stosowania KPA pracownicy socjalni gmin byli także zainteresowani szkoleniami poświęconymi zmianom w ustawie o pomocy społecznej, podstawom prawnym współpracy pracowników socjalnych z sądami rodzinnymi, kuratorami i policją, kierowaniu do domu pomocy społecznej. Spora część pracowników socjalnych wykazała zainteresowanie tematyką prawną dotyczącą przepisów o świadczeniach rodzinnych, o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych, dodatkach mieszkaniowych, które to zadania (jak wykazano w dalszej części raportu) w większości gmin obsługują ośrodki pomocy społecznej.

Drugą grupę szkoleń najpotrzebniejszych pracownikom socjalnym stanowi zapotrzebowanie na doskonalenie warsztatu pracy socjalnej z różnymi grupami problemowymi – bezrobotnymi, osobami chorymi psychicznie, osobami starszymi, rodzinami z problemem alkoholowym, rodzinami wieloproblemowymi, osobami opuszczającymi zakłady karne, klientami „trudnymi” (85 ośrodków). Przy czym największe zainteresowanie dotyczyło aktywizacji osób bezrobotnych – pracownicy 26 ośrodków widzą potrzebę edukowania się w tym zakresie. Pracownicy aż 46 ośrodków byli także zainteresowani szkoleniami z zakresu zawierania i prowadzenia kontraktu socjalnego.

Pracownicy socjalni zaledwie 6 ośrodków widzą potrzebę szkolenia się w zakresie pozyskiwania środków unijnych na realizację zadań pomocy społecznej, mimo, że pytani o powód nie korzystania z tych możliwości często podają brak przygotowania, brak dostępu do informacji, strach przed skomplikowanymi procedurami. Pracownicy socjalni jednego ośrodka są zainteresowani teoretycznym przygotowaniem do utworzenia klubu integracji społecznej.

Tbl.62. OPS - Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych

temat	liczba jednostek
Kodeks Postępowania Administracyjnego	54
Kontrakt socjalny	46
Interpretacja przepisów prawa (pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, dłużnicy alimentacyjni, dodatki mieszkaniowe, kierowanie do dps, współpraca z sądem, policją, kuratorami)	42
Praca socjalna z bezrobotnymi, aktywizacja bezrobotnych	26
Praca z klientem chorym psychicznie	12
Praca socjalna z rodzinami z problemem alkoholowym	11
Praca socjalna z rodziną wieloproblemową	11
Praca z klientem trudnym	10

Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu	9
Pozyskiwanie funduszy unijnych	6
Praca socjalna z osobami niepełnosprawnymi	4
Praca socjalna z osobami starszymi	3
Dobre praktyki, aktywizacja społeczności lokalnej, innowacyjne formy pomocy	4
Praca socjalna z osobami opuszczającymi ZK	3
Obsługa SI POMOST	3
Jak rozpoznać uzależnienie od narkotyków?	2
Kluby Integracji Społecznej – jak tworzyć?	1
Obsługa programu PŁATNIK	1

Tematy najpotrzebniejszych szkoleń zgłaszane przez pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną zatrudnionych w mops powiatów grodzkich (na użytek tego opracowania, w przypadku jednostek powiatowych - mops i pcpr, potrzeby tych dwóch grup pracowników analizowano łącznie) w zasadzie pokrywały się z zainteresowaniami ich kolegów z pozostałych gmin. Byli oni zainteresowani podnoszeniem kwalifikacji w zakresie prowadzenia pracy socjalnej z osobami niepełnosprawnymi i ich rodzinami, z rodzinami z problemem alkoholowym, z klientem trudnym. Różnice, które można zaobserwować pomiędzy tymi grupami polegają na zgłoszonej potrzebie szkoleń z zakresu interwencji kryzysowej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, terapii rodzin, pracy z rodziną naturalną dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej - co jest zrozumiałe ze względu na specyfikę zadań powiatów grodzkich - oraz na (co wydaje się bardziej istotne) braku potrzeby szkoleń z zakresu interpretacji przepisów.

Tbl.63. MOPS - Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną

temat	liczba jednostek
Interwencja kryzysowa, praca z rodziną dotkniętą przemocą, terapia rodzin	3
Praca socjalna z bezrobotnymi, aktywizacja bezrobotnych	1
Praca socjalna z rodzinami z problemem alkoholowym	1
Praca z osobami niepełnosprawnymi i ich rodzinami	2
Praca z klientem chorym psychicznie	2
Kontrakt socjalny	2
Praca z klientem trudnym	1
Praca metodą projektu	1
Praca z dzieckiem chorym na ADHD i jego rodziną	1
Praca z rodziną naturalną dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej	1

Specyfika realizowanych zadań dość wyraźnie odbija się w potrzebach szkoleniowych pracowników socjalnych powiatowych centrów pomocy rodzinie. Najwięcej z nich jest zainteresowanych organizowaniem interwencji kryzysowej, pracą z rodziną dotkniętą przemocą, terapią rodzin (pracownicy 10 z 16 badanych pcpr) oraz organizowaniem i rozwojem rodzinnej opieki zastępczej nad dziećmi, w tym pracą z rodziną naturalną, pracą z rodzinami zastępczymi i organizowaniem grup wsparcia dla rodzin zastępczych, pozyskiwaniem kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej (pracownicy 9 z 16 ankietowanych pcpr). Zapotrzebowanie na szkolenia z obszaru regulacji prawnych dotyczyło interpretacji zmian w przepisach

o pomocy społecznej, KPA oraz stosowania instrukcji kancelaryjnej i zasad archiwizacji akt. Pozostałe, pojedyncze wskazania pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną zatrudnionych w pcpr dotyczyły aplikowania o środki unijne, stosowania kontraktu socjalnego, tworzenia programów osłonowych, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu.

Tbl.64. PCPR - Potrzeby szkoleniowe pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną

temat	liczba jednostek
Interwencja kryzysowa, praca z rodziną dotkniętą przemocą, terapia rodzin	10
Praca z rodziną naturalną dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej, praca z rodzinami zastępczymi, grupy wsparcia dla rodzin zastępczych, sporządzanie indywidualnych planów usamodzielnienia, pozyskiwanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej	9
Praca z zagrożonymi wykluczeniem społecznym	3
Pozyskiwanie funduszy unijnych	3
Praca z klientem trudnym	3
Interpretacja przepisów prawa (pomoc społeczna)	2
Kodeks Postępowania Administracyjnego	2
Instrukcja kancelaryjna, archiwizacja akt	1
Praca socjalna z bezrobotnymi, aktywizacja bezrobotnych	1
Kontrakt socjalny	1
Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu	1
Tworzenie programów pomocowych	1

W kontekście niniejszego opracowania interesowały nas także preferencje szkoleniowe pracowników świadczących usługi opiekuńcze, będących „na etatach” w ośrodkach pomocy społecznej. Cześć tych osób wskazała na brak jakiegokolwiek oferty szkoleniowej tworzonej z myślą o tej grupie zawodowej. Pozostali wskazujący konkretne obszary tematyczne byli przede wszystkim zainteresowani wskazówkami nt. zasad prowadzenia takich usług w ogóle, specyfiką opieki nad osobami w podeszłym wieku i obłożnie chorymi oraz opieką nad osobami z różnego typu niepełnosprawnościami, ze szczególnym uwzględnieniem osób chorujących psychicznie.

Tbl.65. OPS - Potrzeby szkoleniowe pracowników wykonujący usługi opiekuńcze

Temat	liczba jednostek
Metodologia pracy, podnoszenie jakości usług	10
Opieka nad osobą starszą	8
Opieka nad obłożnie chorymi	6
Praca z osobami psychicznie chorymi	5
Praca z niepełnosprawnymi	4
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	2
Współpraca z rodziną	1
Pierwsza pomoc	1
Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu	1

Analizując potrzeby szkoleniowe pracowników służb społecznych Małopolski zapytaliśmy także wszystkie ankietowane jednostki tj. gminne ośrodki pomocy społecznej, miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich i powiatowe centra pomocy rodzinie o rodzaje instytucji szkoleniowych, z usług których najczęściej korzystają. Zgodnie z instrukcją towarzyszącą pytaniu jednostki miały wybrać z zaproponowanej listy podmiotów prowadzących działalność szkoleniową maksymalnie 3 instytucje, oznaczając je cyframi od 1 - 3, gdzie 1 oznaczać miało tą, z usług której najczęściej korzystają, a 2 i 3 dalsze w kolejności.

Instytucją, której oferty szkoleniowe były najczęściej wybierane przez w/w jednostki okazał się Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w przypadku wszystkich trzech rodzajów ankietowanych jednostek pomocy społecznej.

93% gmin (126 ops) umieściło ROPS na liście jednostek szkoleniowych, z usług których korzystają. Dalej wskazywano na Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie MISTIA – 86 % jednostek (117 ops) oraz Małopolski Urząd Wojewódzki - 40% wskazań (55 ops). Następne w kolejności pojawiało się właściwe terytorialnie powiatowe centrum pomocy rodzinie – 47 ośrodków skorzystało w 2005 roku z ze szkolenia i doskonalenia zawodowego kadr pomocy społecznej organizowanego przez powiat, a także Computerland, z usług którego korzystały gminy ze względu na pracę w Systemie Informatycznym POMOST oraz w aplikacjach obsługujących świadczenia rodzinne, które większość z małopolskich ośrodków prowadzi. Pojedyncze gminy wspominały o korzystaniu z oferty szkoleniowej instytucji wspierających proces wykorzystania środków europejskich tj. ze szkoleń proponowanych przez Regionalny Ośrodek Szkoleniowy Europejskiego Funduszu Społecznego ISS (7 gmin) i Instytut Doradztwa Regionalnego i Europejskiego w Krakowie (6 gmin).

Tbl.66. OPS - Instytucje szkolące

Instytucja szkoląca	liczba jednostek	%
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	126	93,0%
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji MISTIA	117	86,0%
Małopolski Urząd Wojewódzki	55	40,0%
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	47	36,0%
Computerland	13	9,0%
Regionalny Ośrodek Szkoleniowy Europejskiego Funduszu Społecznego ISS	7	5,0%
Instytut Doradztwa Regionalnego i Europejskiego	6	4,0%
INNE	17	12,0%

Wybory jednostek szkoleniowych dokonywane przez powiaty, także grodzkie, były zbliżone do tych podejmowanych w gminach. Najczęściej korzystano z usług Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej, Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz MISTIA. Powiaty ziemskie korzystały także ze szkoleń organizowanych przez Ośrodki Adopcyjno – Opiekuńcze – 6 pcpo uczestniczyło w takich szkoleniach, cztery z nich brały udział w spotkaniach zorganizowanych przez Regionalny Ośrodek Szkoleniowy Europejskiego Funduszu Społecznego ISS w Krakowie.

Tbl.67. MOPS - Instytucje szkolące

Instytucja szkoląca	liczba jednostek	%
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	3	100,0%
Małopolski Urząd Wojewódzki	1	33,3%
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji MISTIA	1	33,3%
INNE	2	66,6%

Tbl.68. PCPR - Instytucje szkolące

Instytucja szkoląca	liczba jednostek	%
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	16	100,0%
Małopolski Urząd Wojewódzki	12	75,0%
Ośrodki Adopcyjno – Opiekuńcze	6	37,0%
Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji MISTIA	5	31,0%
Regionalny Ośrodek Szkoleniowy Europejskiego Funduszu Społecznego ISS	4	25,0%
Computerland	1	6,0%
INNE	3	19,0%

Istotnym ogniwem budowania systemu szkoleń ustawicznych dla kadr pomocy społecznej gmin może być prowadzenie przez powiat kształcenia i doskonalenia zawodowego kadr z terenu powiatu, obowiązek prowadzenia którego nakłada na powiaty Ustawa o pomocy społecznej. Zaletą potencjalnej oferty szkoleniowej powiatów kierowanej do jednostek organizacyjnych ze swojego terenu jest na pewno znajomość lokalnej specyfiki i problemów, powiązanie kompetencyjne oraz bliska odległość pomiędzy jednostkami, a na usytuowanie centrów szkoleniowych głównie w odległym Krakowie uskarża się wiele gmin.

Jednak nie wszystkie powiatowe centra oferują takie formy wsparcia ośrodkom pomocy społecznej i innym jednostkom pomocowym z terenu powiatu. 13 z 16 ankietowanych pcpr podejmowało takie działania w roku 2005, pozostałe trzy ich nie prowadziły.

Tbl.69. PCPR – Prowadzenie działań mających na celu szkolenie i doskonalenie kadr pomocy społecznej z terenu powiatu

Działania mające na celu szkolenie i doskonalenie kadr pomocy społecznej z terenu powiatu	l.jednostek	%
tak	13	81,3%
nie	3	18,8%
Ogółem	16	100,0%

Tematyka szkoleń proponowanych jednostkom, organizowanych przez te powiaty, które podejmują taką działalność była różnorodna. Wśród powtarzających się kwestii znalazły się zagadnienia związane z problematyką kontraktu socjalnego, udzielaniem pomocy w ramach interwencji kryzysowej, budowaniem lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych i regulacjami prawnymi z różnych dziedzin – zasady kierowania do domu pomocy społecznej, Kodeks Postępowania Administracyjnego, ustawa o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej, instrukcja kancelaryjna.

Tbl.70. PCPR – tematyka zorganizowanych szkoleń

Temat	liczba szkoleń
Kontrakt socjalny	4
Interwencja kryzysowa	4
Opracowywanie strategii rozwiązywania problemów społecznych	2
Zmiany w ustawie o pomocy społecznej	2
Pierwsza pomoc	1
Nauczyciel wobec zachowań agresywnych wychowanków	1
Teoretyczne i praktyczne zagadnienia pracy z upośledzonymi umysłowo	1
Standardy usług w placówkach opiekuńczo - wychowawczych	1
Usamodzielnianie wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych: współpraca ops - pcpr	1
Wypalenie zawodowe	1
Promocja zastępczego rodzicielstwa	1
Praca z rodziną wieloproblemową	1
Pomoc dziecku wykorzystywanemu seksualnie	1
Twórcze prowadzenie terapii zajęciowej	1
Praca z osobami uzależnionymi od narkotyków	1
Zarządzanie czasem	1
Kierowanie do dps	1
Ustawa o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych	1
Kodeks Postępowania Administracyjnego	1
Instrukcja kancelaryjna	1

W celu konfrontacji odpowiedzi zapytano także pracowników gminnych ośrodków pomocy społecznej o udział w szkoleniach zorganizowanych przez powiat, a także o korzystanie ze wskazywanego w ustawie doradztwa metodycznego świadczonego przez pcpr. 41 z zapytanych o tę kwestię gmin nie uczestniczy w formach szkoleniowych oferowanych przez powiat (31,3%), a 51 ośrodków nie korzysta doradztwa powiatu (38,9%), najczęściej z braku takiej oferty - szkolenia nie są organizowane, doradztwo nie jest oferowane. Jedna z gmin poddaje w wątpliwość fachowość usług powiatu w tym zakresie.

Tbl.71. OPS - Korzystanie ze szkoleń i doradztwa powiatu

jednostka	korzystanie gmin ze szkoleń pcpr			korzystanie gmin z doradztwa pcpr		
	liczba jednostek	%		liczba jednostek	%	
OPS	tak	90	68,7%	tak	80	61,1%
	nie	41	31,3%	nie	51	38,9%

Co do problemów z podnoszeniem kwalifikacji, pracownicy gminnych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie zgodnie przyznają, iż podstawową barierą w korzystaniu ze szkoleń zawodowych są ich zbyt duże koszty. Drugą barierą, co częstości występowania, w doskonaleniu zawodowym pracowników pomocy społecznej Małopolski jest zbyt duże obciążenie pracowników obowiązkami. Zbyt dużo obowiązków uniemożliwia często opuszczenie stanowiska pracy by skorzystać ze szkolenia czy kursu bez szkody dla realizowanych zadań. Wskazywano także, i gminy i powiaty, na problemy z dojazdem do ośrodków szkoleniowych zlokalizowanych w dużych odległościach od miejsca pracy, najczęściej w Krakowie.

NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY UTRUDNIAJĄCE REALIZACJĘ ZADAŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

Wszystkim typom jednostek ankietowanych w bilansie zadano pytanie o najistotniejsze bariery utrudniające pracownikom socjalnym codzienne wykonywanie obowiązków. Z zaproponowanej w kwestionariuszu ankiety listy można było wybrać maksymalnie 5 problemów, szeregując je od najważniejszego do najmniej ważnego spośród 5 wybranych kwestii.

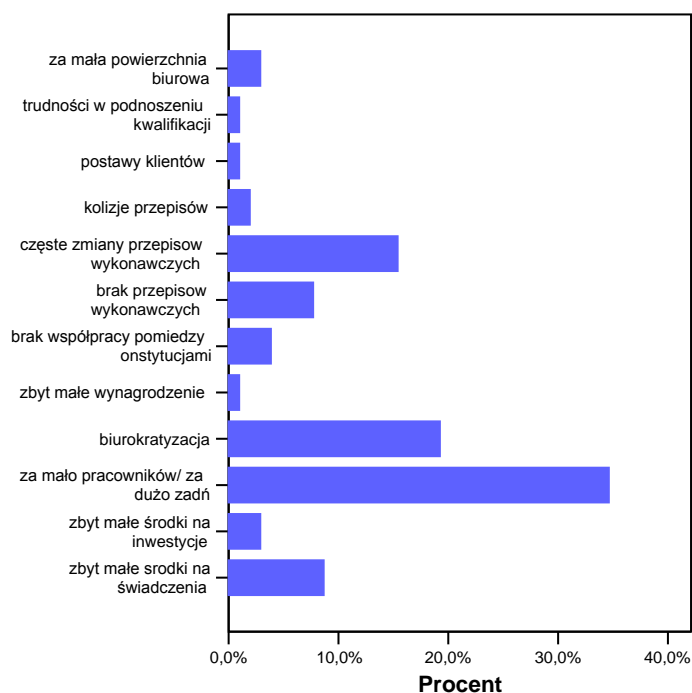
W odpowiedzi, za najważniejszy problem utrudniający realizację zadań pomocy społecznej ankietowani pracownicy ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie jednogłośnie uznali zbyt małą liczbę pracowników w stosunku do realizowanych zadań. Była to najczęściej wybierana odpowiedź – 35% ośrodków i 46% powiatowych centrów uznało ten problem za najdotkliwszy. Także jeden z trzech powiatów grodzkich zdecydował się umieścić tę barierę na pierwszym miejscu.

Kolejne czołowe miejsca wśród problemów, z którymi boryka się pomoc społeczna zajmują w opinii ośrodków pomocy społecznej, kolejno: biurokratyzacja działań pracowników socjalnych, częste zmiany przepisów, zbyt małe środki na świadczenia, brak przepisów wykonawczych, brak współdziałania pomiędzy instytucjami uczestniczącymi w procesie pomocowym. Podobnego zhierarchizowania problemów dokonały jednostki powiatowe, wskazując te same kwestie.

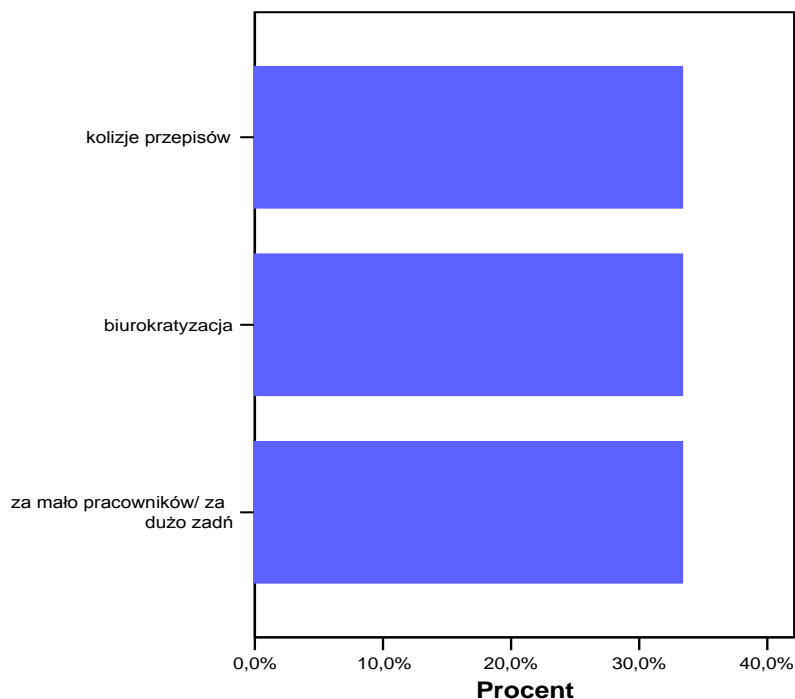
Tbl.72. OPS, MOPS, PCPR - Najważniejszy problem utrudniający realizację zadań pomocy społecznej

jednostka	PROBLEM	liczba jednostek	%
OPS	zbyt mała liczba pracowników, za dużo zadań	36	34,6%
	Biurokratyzacja działań	20	19,2%
	częste zmiany przepisów	16	15,4%
	zbyt małe środki na świadczenia	9	8,7%
	brak przepisów wykonawczych	8	7,7%
	brak współpracy różnych instytucji	4	3,8%
	zbyt małe środki na inwestycje	3	2,9%
	zbyt mała powierzchnia lokali biurowych	3	2,9%
	kolizje przepisów	2	1,9%
	postawy klientów	1	1,0%
	trudności w podnoszeniu kwalifikacji	1	1,0%
	zbyt małe środki na wynagrodzenia	1	1,0%
	Ogółem	104	100,0%
MOPS	zbyt mała liczba pracowników, za dużo zadań	1	33,3%
	Biurokratyzacja działań	1	33,3%
	kolizje przepisów	1	33,3%
	Ogółem	3	100,0%
PCPR	zbyt mała liczba pracowników, za dużo zadań	6	46,2%
	Biurokratyzacja działań	3	23,1%
	zbyt małe środki na świadczenia	2	15,4%
	brak współpracy różnych instytucji	1	7,7%
	częste zmiany przepisów	1	7,7%
	Ogółem	13	100,0%

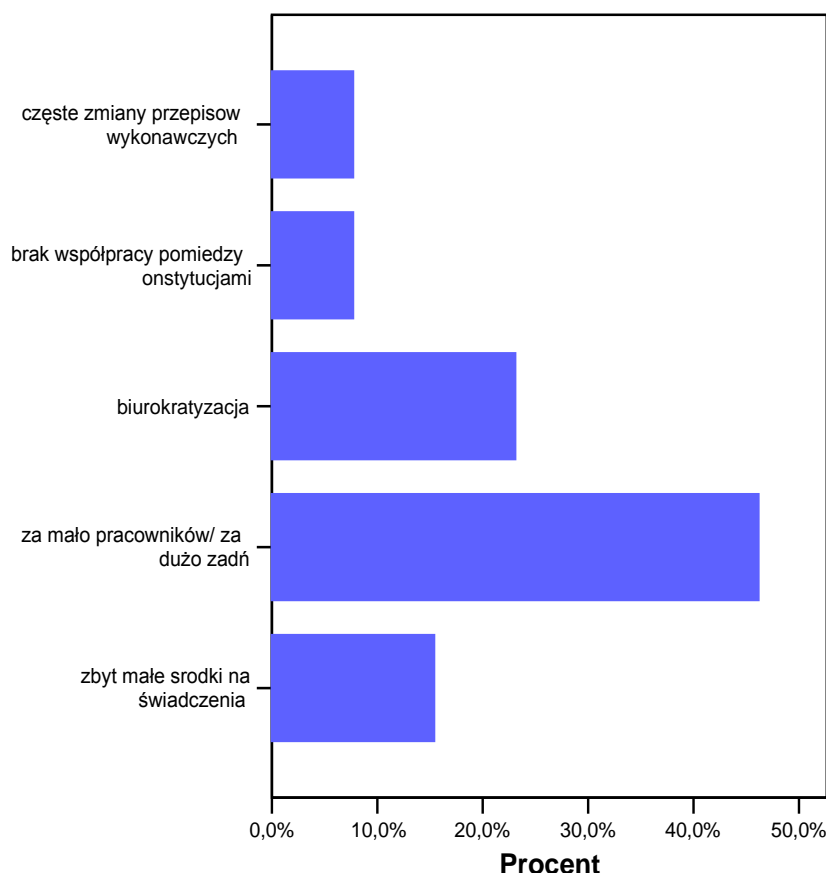
Wykres. 9. OPS - Najważniejszy problem utrudniający realizację zadań pomocy społecznej

Wykres. 10. MOPS - Najważniejszy problem utrudniający realizację zadań pomocy społecznej

Wykres. 11. PCPR - Najważniejszy problem utrudniający realizację zadań pomocy społecznej

Blisko 94% (127 ops) gminnych ośrodków pomocy społecznej (w tym wszystkie grodzkie mops-y) realizuje zadania wynikające z innych ustaw niż resorowa ustawa o pomocy społecznej. 93 ośrodki obsługują świadczenia rodzinne, 63 ośrodki zadania związane z ustawą o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej, 41 ośrodków obsługuje dodatki mieszkaniowe. W sytuacji dotkliwego niedoboru kadr pomocy społecznej, blisko 30% gmin nie zwiększyło zatrudnienia w ośrodkach, by umożliwić bezproblemowe wypełnianie nowych obowiązków oraz godzenie ich z zadaniami podstawowymi, do których jednostki te zostały powołane.

Tbl.73. Czy ośrodek realizuje zadania wynikające z innych ustaw?

	ops		mops	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
TAK	127	93,4%	3	100,0%
NIE	9	6,6%	0	,0%
Ogółem	136	100,0%	3	100,0%

Przy czym zasadniczym w tej kwestii jest pytanie o to, czy ośrodki w ogóle powinny obsługiwać te zadania? Według intencji ustawodawcy wyłączenie z pomocy społecznej świadczeń rodzinnych, będące częścią reorganizacji systemu, miało między innymi przyczynić się do odciążenia pracowników socjalnych, tak by

w większym stopniu mogli poświęcić się pracy socjalnej, realizacji kontraktów socjalnych, współdziałaniu ze społecznością. Tymczasem gminy zorganizowały obsługę tych zadań w sposób dodatkowo obciążający pracowników ops.

Tbl.74. Czy zwiększono zatrudnienie w ośrodku z powodu obsługi zadań z innych ustaw?

	ops		mops	
	I. jednostek	%	I. jednostek	%
TAK	90	72,0%	2	66,7%
NIE	35	28,0%	1	33,3%
Ogółem	125	100,0%	3	100,0%

Kwestia niedostatecznej liczby pracowników w jednostkach pomocy społecznej mniej lub bardziej bezpośrednio pojawia się także w odpowiedziach na wiele innych pytań, przykładowo w pytaniu o niewykorzystywanie środków unijnych. Powodem takiego stanu rzeczy, najczęściej wskazywanym przez ośrodki, były braki kadrowe (29 ośrodków wskazało na taką przeszkodę). Była to także najliczniejsza grupa odpowiedzi powiatów. Wskazywano także (taki sam rozkład odpowiedzi w gminach i powiatach) na brak przygotowania do wykorzystywania środków unijnych (brak dostępu do informacji, strach przed skomplikowanymi procedurami i podejmowaniem takich zobowiązań) oraz brak środków na tzw. „wkład własny” do projektu.

Pozostałe najczęściej wymieniane problemy⁸ utrudniające realizację zadań pomocy społecznej, wskazane przez pracowników powiatów i gmin, uzyskały podobny rozkład. Obok problemów, które zajmowały przeważnie pierwszą pozycję w rankingu ważności tj. w/w braków kadrowych i biurokratyzacji działań pracowników, gminy wskazywały na częste zmiany przepisów (67,2%), postawy klientów (43,3%) oraz zbyt małe środki na wynagrodzenia i świadczenia (35,8% i 33,6% gmin), brak współpracy jednostek (33,6%). Powiatowe centra pomocy rodzinie wskazywały na – postawy klientów (81,3% jednostek, 13 pcp) zbyt niskie zarobki (56,3%), a także brak współpracy pomiędzy instytucjami (50%). Powiaty grodzkie do zbioru często wymienianych problemów dodały braki w zakresie informatyzacji jednostek. Szczegółowo sytuację tę charakteryzują poniższe zestawienia.

Tbl.75. OPS – Inne problemy utrudniające realizację zadań pomocy społecznej

PROBLEM	liczba jednostek	%
biurokratyzacja działań	98	73,1%
częste zmiany przepisów	90	67,2%
zbyt mała liczba pracowników, za dużo zadań	86	64,2%
postawy klientów	58	43,3%
za małe środki na wynagrodzenia	48	35,8%
zbyt małe środki na świadczenia	45	33,6%
brak współpracy różnych instytucji	45	33,6%
zbyt mała powierzchnia lokali biurowych	41	30,6%

⁸ Ta część analizy dotyczy problemów wymienianych najczęściej, na różnych pozycjach, w odróżnieniu od kwestii, które zajęły miejsca pierwsze – analizowanych powyżej. Pominięcie wielu dotkliwych problemów powtarzających się w wypowiedziach pracowników pomocy społecznej z tego powodu, iż lokowane były nieco niżej w rankingu, skutkowałoby niepełnym obrazem sytuacji.

kolizje przepisów	40	29,9%
niski prestiż zawodu	35	26,1%
zbyt małe środki na inwestycje	31	23,1%
brak przepisów wykonawczych	22	16,4%
trudności w podnoszeniu kwalifikacji	8	6,0%
braki w zakresie informatyzacji	6	4,5%
braki w wyposażeniu biurowym	4	3,0%

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

Tbl.76. MOPS – Inne problemy utrudniające realizację zadań pomocy społecznej

PROBLEM	liczba jednostek	%
zbyt małe środki na świadczenia	2	66,7%
zbyt małe środki na inwestycje	2	66,7%
biurokratyzacja działań	2	66,7%
braki w zakresie informatyzacji	2	66,7%
zbyt mała liczba pracowników, za dużo zadań	1	33,3%
brak współpracy różnych instytucji	1	33,3%
częste zmiany przepisów	1	33,3%
kolizje przepisów	1	33,3%
postawy klientów	1	33,3%
zbyt mała powierzchnia lokali biurowych	1	33,3%

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

Tbl.77. PCPR – Inne problemy utrudniające realizację zadań pomocy społecznej

PROBLEM	liczba jednostek	%
postawy klientów	13	81,3%
zbyt mała liczba pracowników, za dużo zadań	12	75,0%
biurokratyzacja działań	12	75,0%
za małe środki na wynagrodzenia	9	56,3%
brak współpracy różnych instytucji	8	50,0%
zbyt małe środki na świadczenia	5	31,3%
zbyt małe środki na inwestycje	4	25,0%
częste zmiany przepisów	3	18,8%
brak przepisów wykonawczych	2	12,5%
braki w zakresie informatyzacji	2	12,5%
kolizje przepisów	2	12,5%
trudności w podnoszeniu kwalifikacji	1	6,3%
zbyt mała powierzchnia lokali biurowych	2	12,5%
niski prestiż zawodu	2	12,5%
braki w wyposażeniu biurowym	1	6,3%

Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż można było równocześnie wybrać kilka odpowiedzi.

IV.ZAŁĄCZNIK

KWESTIONARIUSZE ANKIET